

Ім'я користувача:
Ерік Марусич

Дата перевірки:
25.05.2023 15:31:36 CEST

Дата звіту:
25.05.2023 16:32:57 CEST

ID перевірки:
1015253757

Тип перевірки:
Doc vs Internet + Library

ID користувача:
100011751

Назва документа: Simon Márta diplomamunka 2023

Кількість сторінок: 53 Кількість слів: 13245 Кількість символів: 97853 Розмір файлу: 3.57 MB ID файлу: 1014928771

4.78% Схожість

Найбільша схожість: 3.76% з Інтернет-джерелом (<https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/217124/dolgozat..>)

4.78% Джерела з Інтернету

4

Сторінка 55

Не знайдено джерел з Бібліотеки

0% Цитат

Вилучення цитат вимкнене

Вилучення списку бібліографічних посилань вимкнене

7.16% Вилучень

Деякі джерела вилучено автоматично (фільтри вилучення: кількість знайдених слів є меншою за 8 слів та 0%)

6.16% Вилучення з Інтернету

600

Сторінка 56

3.62% Вилученого тексту з Бібліотеки

160

Сторінка 63

Модифікації

Виявлено модифікації тексту. Детальна інформація доступна в онлайн-звіті.

Замінені символи

2

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра історії та суспільних дисциплін

Реєстраційний № _____

Кваліфікаційна робота
Історія с. Боржава в період пізнього сталінізму (1944-1953 рр.)

ШІМОН МАРТА АНДРІЇВНА

Студентка II-го курсу

Освітня програма 032 «Історія та археологія»

Ступінь вищої освіти: магістр

Тема затверджена Вченою радою ЗУІ

Протокол № __ 8. __ / 22 листопада 2022 р.

Науковий керівник:

Молнар Д. Єлизавета Олександрівна

д. ф.і., в.о. доцент

Завідувач кафедрою

Чотарі Юрій Юрійович

к.і.н., в.о. доцент

Робота захищена на оцінку _____, «__» _____ 202_ року

Протокол № _____ / 201_

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II

Кафедра історії та суспільних дисциплін

Кваліфікаційна робота

Історія с. Боржава в період пізнього сталінізму (1944-1953 рр.)

Ступінь вищої освіти: магістр

Виконав: студентка II-го курсу

Шімон Марта Андріївна

Освітня програма 032 «Історія та археологія»

Науковий керівник: **Молнар Д. Єлизавета Олександрівна**

д. ф.і., в.о. доцент

Рецензент: **Дорчі Кароліна Дюлівна**

старший викладач

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Történelem- és Társadalomtudományi Tanszék

BORZSOVA TÖRTÉNETE A KÉSŐSZTÁLINIZMUS IDEJÉN (1944-1953)

Magiszteri dolgozat

Képzési szint: mesterképzés

Készítette: Simon Márta

II. évfolyamos hallgató

Képzési program: Történelem és régészet

Témavezető: Molnár D. Erzsébet

PhD, docens

Recenzens: Darcsi Karolina

tanár

ЗМІСТ

Вступ.....	6
I. РОЗДІЛ: Окупація Закарпаття радянським союзом та депортація чоловіків	
угорської мовного населення села Боржави	8
1.1 Прихід радянських військ	8
1.2 «Маленька робота» , етнічні чистки	10
1.3 Примусова робота на Донбасі.....	17
II. РОЗДІЛ: Колективізація, сільське господарство та націоналізація.....	20
2.1. Спогади про колективізацію в селі Боржава	20
2.2. Колгосп Боржава у відображенні тогочасної преси.....	23
III. РОЗДІЛ: Освіта і церковне життя в радянський період	28
3.1. Зміни в освіті після Другої світової війни.....	28
3.2. Церковне життя в селі Боржава в радянські часи.....	30
Висновки	35
Резюме	37
Список використаної літератури.....	38
Додатки.....	42

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezetés	6
I. FEJEZET: Kárpátalja szovjet megszállása, és a magyar férfilakosság elhurcolása különös tekintettel a borzsovai eseményekre	8
1.1 A szovjet csapatok bejövetele	8
1.2 Málenkij robot, etnikai tisztogatások	10
1.3 Dombászi munkaszolgálat	17
II. FEJEZET: Kolhozosítás, mezőgazdaság és államosítás	20
2.1. A kollektivizálás megvalósulása borzsován visszaemlékezések tükrében	20
2.2. A borzsovai kolhoz a korabeli sajtó tükrében	23
III. FEJEZET: Oktatás és egyházélet borzsován a szovjetizálás időszakában	28
3.1. Változások a közoktatásban a második világháború után.....	28
3.2. Egyházi élet Borzsován a szovjetizálás idején	30
Összefoglaló.....	35
Összefoglaló ukrán nyelven (резюме)	37
Felhasznált források	38
Mellékletek	42

Bevezetés

A XX. század folyamán Kárpátalja több ország fennhatósága alá tartozott, azonban a rendszerváltások során az országhatárok kijelölésekor egy esetben sem vették figyelembe az etnikai viszonyokat. A hatalomváltások közül a legnagyobb tragédiákkal járó fordulatot a Szovjetunióhoz kerülés jelentette. A szovjet korszak jobb megismeréséhez elengedhetetlen az események településszintű vizsgálata, hiszen csak akkor fogunk tiszta képet kapni Kárpátalja esetében is, ha településekre lebontva vizsgáljuk meg ezeket az eseményeket.

Ennek megfelelően jelen diplomamunka célja, hogy a lehetőségekhez képest bemutassuk Borzsován a szovjetesítés 1944–1953 közötti időszakát, az azzal járó körülményeket a szovjet csapatok bejövételétől egészen Sztálin haláláig. A témaválasztás személyes kötődés indokolja és az a tény, hogy Borzsova falutörténete mindeddig nem tartozott a kutatott témák közé.

A téma aktualitását mi sem támaszthatja alá jobban, mint a szemtanúk értékes visszaemlékezései, amelyek összegyűjtésében már a huszonnegyedik órában vagyunk, továbbá a szovjetesítés sajátosságainak a megismerése és megismertetése Borzsova község területén.

A kutatás módszere leíró, ami egybefonódik a helyi emberek visszaemlékezéseivel továbbá a szakirodalom feldolgozása mellett a Kárpátaljai Területi Állami levéltár Beregszászi részlegén folyt a kutatás és a sajtó is segítségünkre volt.

A diplomamunka három fejezetből áll. Mindegyik fejezetben közös, hogy a kárpátaljai események kontextusába ágyazva vannak bemutatva a Borzsován végbemenő folyamatok.

Az első fejezet, a szovjetek által generált különféle atrocitások mélységeibe tekinthetünk bele. Az első alpont „malenkij” robot és az etnikai tisztogatások körülményeit vizsgálva visszaemlékezések tükrében. A második alpont a donbászi körülményeket hivatott feltárni, ahol a sajtót hívtuk segítségül, hogy kiderülhessenek a további tisztogatások és be nem teljesült ígéretek sokasága. A fejezet megírásánál jól használható volt Botlik József,¹ Fedinec Csilla,² Dupka György³ munkái valamint Molnár D. Erzsébet⁴ a témával foglalkozó művei, mely érdekes adatokat tartalmaz az általunk vizsgált támakörben is.

A második fejezet a kolhozosítással, és a mezőgazdaság államosításával foglalkozik a sajtó és történelmi visszatekintések tükrében. A kutatás elején igen komoly kihívást jelentett a borzsovai kolhoz iratanyagával kapcsolatos információszerzés. A Kárpátaljai Területi Állami Levéltárban ugyanis, a fond jegyzék szerint, a borzsovai kolhossal kapcsolatos forrásanyag a szomszédos Vári

¹ BOTLIK JÓZSEF: A hűség csapdájában, Kovács Vilmos 1927-1977 emlékének. Ungvár-Budapest. 2003.

² FEDINEC CSILLA: A kárpátaljai autonómia kérdése – Teleki Pál kísérlete. In: Kárpátalja 1919-2009: történelem, politika, kultúra. Budapest, Argumentum MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet. 2010.

³ DUPKA GYÖRGY – KORSZUN ALEKSZEJ: A „malenkij robot” dokumentumokban. Ungvár-Budapest. 1997.

⁴ MOLNÁR D. ERZSÉBET: A vidék szovjetizálása/szovjetesítése. In: Kárpátalja története. Örökség és kihívások. Szerkesztette: Braun László – Csatóry György – Szakál Imre – Szabmorovszkyné Nagy Ibolya. Szerkesztette: A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Beregszász. 2021.

községben létrehozott kolhoz irataival egy őrzési egységben szerepel, mivel, ahogy azt a visszaemlékezők is állították, a vári és a borzsovai földek egy közös kolhoz irányítása alá tartozott. A valóságban viszont nem így van, mivel a borzsovai kolhoz anyagi eltűntek, hűlt helyüket csak a fondjegyzékben található megnevezés jelzi. Átvizsgálásra kerültek a P-973 fond 8–122. opiszai, azonban semmi sem volt található a borzsovai kolhossal kapcsolatban. Úgy tűnt mintha a Borzsovára utaló részeket egyszerűen kitörölték volna. Ezt követően választ szeretnénk volna találni arra, hogy miért nincsen semmilyen adat a levéltárban, annak ellenére, hogy Borzsova meg van jelölve a vári kolhoz iratanyaga között. A kutatás következő céljaként tűztük ki a miértek feltárását. Választ szeretnénk volna kapni azokra a kérdésekre, hogy hová tűntek a dokumentumok, miért nem tudták a visszaemlékezők, hogy mi volt a Borzsován létrehozott kolhoz neve és azt, hogy egyáltalán önálló kolhozként is létezett a később feltárt bizonyítékok szerint, egészen 1950-ig. A számtalan kérdés kutatása közben az atrocitás enyhébb változata is jelen volt, ami azonban nem akadályozta meg a részleges feltárást. A fejezet megírásában volt a sajtó és a visszaemlékezők történetei voltak segítségünkre.

A harmadik fejezetben szó esik az oktatásügy körülményeiről és a történelmi egyházakról visszaemlékezések tükrében. Szintén nagy segítségünkre voltak Szamborovszkyné Nagy Ibolya⁵ munkái. A szakirodalom mellett nagy hasznunkra voltak születési anyakönyvi kivonatok, amelyet a Borzsovai Református Egyházközség bocsátott a rendelkezésünkre. A töredékes információk megléte szintén megfigyelhető az egyháztörténeti részben is, a borzsovai katolikus egyházközségről azonban csak visszaemlékezésből nyerhettünk adatokat.

⁵SZAMBOROVSKYKNÉ NAGY IBOLYA: Oktatáspolitikai és történelemtanítás a Szovjetunióban és Ukrajnában (1945–2010). Ungvár. 2013.

I. FEJEZET

KÁRPÁTALJA SZOVJET MEGSZÁLLÁSA ÉS A MAGYAR FÉRFILEKOSZÁG ELHURCOLÁSA KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A BORZSOVAI ESEMÉNYEKRE

I.1. A szovjet csapatok bejövetele

1944 őszén egy teljesen új fejezet kezdődött Kárpátalja életében, Magyarország elvesztette a világháborút és a revíziók során szerzett Kárpátalját szintén elvesztette. A bevonulás 1944 októberére került sor, a hónap végére már megszállták Kárpátalját, csak Csapot nem teljesen, az akcióra csak november végén került sor. 1944. október 26-án birtokba vették Beregszászt és Munkácsot, 27-én pedig már Ungvárt is.⁶ Ami Borzsovát illeti, a szovjet katonáknak a jelenléte a faluban nem járt semmilyen erőszakkal, de a helyiek nagyon rettegtek: *„Itt a faluba se csináltak semmit, nem hallottam semmit, de viszont átvonultak, majd Csap körül volt az ütközet, és azért a magyarok ellenálltak a Kishegynél Muzsalyban, és egy század magyar katonának sikerült kilőni két tankot.”*⁷

A lakosság teljesen bizonytalan volt nem tudta senki sem, hogy mi lesz Kárpátaljával, hová fog kerülni csak találgatni lehetett, hogy visszacsatolják Csehszlovákiához vagy a „felszabadító” szovjetek fogják birtokba venni a területet. Azért alakulhatott ki ez a bizonytalanság, mert 1944. október 27-én Huszton megjelent Frantisek Nemecek aki a gazdasági újjáépítési minisztere volt. Később beszédet is intézett a helyi lakossághoz, amiből erősen azt lehetett érezni a sorok között, hogy igenis reménykedjenek abban, hogy Kárpátalja visszakerül Csehszlovákiához.⁸ Kárpátalján a szovjet korszak gyakorlatilag 1944-őszétől kezdődött, amikor is a Vörös Hadsereg megszállás alá vonta teljesen a vidéket. Szovjet szempontból sikeresnek lehetett mondani a katonai hadműveleteket és ezért Sztálin azt a parancsot adta Petrov tábornoknak, aki a IV. Ukrán front parancsnoka volt, hogy valamiféle kitüntetést kell, hogy adjon a hadseregnek a „felszabadításért” ami igen sikeresnek bizonyult, Kőrösmező, Rahó, Alsóverecke és Ungvár „felszabadításáért” járó érdemrend odaítélését rendelte el. Ennek a megünneplésére a vezér elrendelte, hogy az esemény tiszteletére, Moszkvában díszsortüzet tartsanak. A területfoglalás azért volt nagy jelentőségű, mert Ungvár igen fontos volt stratégiaiilag, továbbá jelentős kommunikációs csomópontokkal is rendelkezett. Kárpátalja beolvasztása két lépcsőfokban történt.

⁶MOLNÁR D. ERZSÉBET: A vidék szovjetizálása/szovjetesítése. In: Kárpátalja története. Örökség és kihívások. Szerkesztette: Braun László – Csatóry György – Szakál Imre – Szabmorovszkyné Nagy Ibolya. Szerkesztette: A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Beregszász, 2021. 502.

⁷HORVÁTH BÉLA (1936) visszaemlékezése, Borzsova, az interjú készítésének az időpontja: 2022.04.11.

⁸MOLNÁR D. i.m. 2021. 502.

A katonai akció, amely 1944-ben kezdődött egészen 1945 közepéig jelen volt, amíg meg nem kötötték a nemzetközi szerződéseket. *„1944 októberébe jöttek be a szovjetek. Amire emlékszek furcsa ruházatba jártak itten a házakhoz nálunk is bejöttek. Emlékszek rá apám felkapott a karjára és bejött két orosz, fegyverrel és azt kérdezték, hogy „vino jeszty.” Hát nem értettük, kinyitotta a szoba ajtaját benézegettek és elmentek. Nem erőszakoskodtak. Mikor elmentek mondom édesanyámnak miért nem adott neki villát, mert én úgy értettem, de anyám mondta, hogy nem azt kértek.”*⁹ Hozzá kell még tenni, hogy 1943-tól partizán-tevékenység is folyt Kárpátalja területén,¹⁰ illetve az új rendszerrel szimpatizálók és a hatalom képviselőinél jó pontot szerezni vágyók megfigyelték a helyieket. Ez a besúgás jellemző volt Borzsován is, egy helybéli adatközlő szerint *„mindenki mindenkít megfigyelt és besúgott.”*¹¹ Később már azonban teljes tudomást szerzett arról, hogy kik és mikor tevékenykedtek besúgóként Borzsován: *„Na hát ezt hallottam meg, Pénzes Tadler a volt tanárom méghozzá nagyon jó tanár, hogy a kishegynél ellenálltak a magyar katonák oszt ott vót ü is. Viszánikkal mindig valahogy összetűzésben voltak. Viszánik Pista is tanított az öreg történelmet. Megtudtuk, hogy mikor jöttek befelé az orosz hadsereg, sikerült neki megmenekülni meg hát többség megmenekült és Pénzes Tadler nagy kitüntetést kapott de Viszánik tudott erről valamit, mert Viszánik az iskolába ilyen besúgó volt meg a faluba is.”*¹²

Tehát Kárpátalja előtt két út állt Csehszlovákia vagy Szovjetunió, végül is a döntés már megszületett és Kárpátalja a Szovjetunióhoz csatlakozott. A reménykedők egy része Prága felé nézett a másik fele pedig azt szerette volna azt, hogy a szovjethatalom alatt éljék az életüket, de olyanok is voltak, akik csak teljes közömbösséggel álltak a helyzet előtt, mert már helyettük a szovjetek eldöntötték azt, hogy Kárpátalja csak Szovjet - Ukrajnához csatlakozhat. Az ezt követő időszakban gyakorlati lépések történtek és szovjet mintára alakították át a teljes régiót.¹³ Az átalakítás a fentebb említett katonai akciókkal párhuzamosan zajlott, mivel katonai erő kellett a szovjetesítés véghezviteléhez szinte minden területen. Egy másik interjúalany szintén átélte, igaz még gyerekként a szovjetesítés félelmetes megvalósulását. *„Igen féltem az orosz katnáktul, mondták, hogy jönnek az oroszok, én meg féltem. Megláttam egyet, ordítottam sírtam. annyira féltem. Nem tudom már hány éves vótam. Nem hallottam, hogy erőszakoskodtak nem hallottam, de nagyon féltem.”*¹⁴

A rendszerváltás a háború utáni korszak sajnos nem hozta magával a várva várt nyugalmat számol be erről egy szemtanú. *„Megviselt a háború, gondoltuk, ha a háborúnak vége, akkor*

⁹ HEGEDŰS JÓZSEF (1940) visszaemlékezése, Borzsova, az interjú készítésének az időpontja 2022.04.22

¹⁰ FEDINEC CSILLA: Kissebbségi magyar közösségek a 20. században. In: Kárpátalja 1919-2009: történelem, politika, kultúra. Budapest, Argumentum MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet, 2008. 220.

¹¹ HORVÁTH BÉLA (1936) visszaemlékezése, Borzsova, az interjú készítésének az időpontja: 2022.04.11.

¹² Uő.

¹³ FEDINEC. i.m. 2008. 220.

¹⁴ MARKOS IRÉN (1941) visszaemlékezése, Borzsova, az interjú készítésének az időpontja: 2023.04.20.

könnyebb lesz, de semmi sem volt könnyebb. A jányom születése után, hét évet vótam elmeogyógyintézetben, mert a második világháború és az azt követő korszak a nincstelenség elvett mindent tőlünk. Láttam szörnyűségeket az elhurcolt testvéreimet apámat és egyedül maradtam.”¹⁵

A szovjet időszaknak megvoltak a maga sajátosságai Kárpátalja történetében, teljes mértékben kiterjesztette ellenőrzését minden régióra, politikai intézményeket is beleértve, erőszakosan kívánták megváltoztatni az emberek életmódját és gondolkodását. A teljhatalmat a kommunista párt gyakorolta, tisztogatásokkal próbálta megszilárdítani a hatalmát. A terror 1944-novemberétől magyar és német kisebbség ellen etnikai tisztogatások intézkedéseket kellett elszenvedniük ez a folyamat egészen 1955-ig tartott, a 18 és 50 év közötti magyar férfiak, akik szovjet hadifogolytáborokba voltak zárva, akik a valóságban nem volt Szovjetunió ellen semmilyen hadseregben.¹⁶

1.2 Málenkij robot, etnikai tisztogatások

A legnagyobb megpróbáltatásokkal a kárpátaljai magyarságnak kellett szembenéznie, mert több mint 40 ezer Kárpátaljait hurcoltak el valamilyen lágérbe és minden harmadik ember meghalt ezekben a táborokban.¹⁷ A kárpátaljai magyarok tragédiája a szovjet csapatok bevonulása után kezdődött el, ezt a tragikus eseményt nem lehetett kitörölni a helyiek emlékezetéből, amit úgy neveztek, hogy „háromnapos munka”.¹⁸ A 4. Ukrán front Katonai Tanácsa 1944. november 12-én tartott egy gyűlést ahol jóváhagyták a 0036 sz. parancsot. Petrov hadseregtábornok írta alá valamint a tanács tagjai, akik a következők voltak: Mehilisz vezérezredes, Nolikov vezérőrnagy valamint Kariofili tüzérségi altábornagy.¹⁹ November 13-án a Várospancnsokság 2. sz. parancsa jelent meg falragaszok formájában, amely minden településen ott volt és ki volt írva, hogy minden 18-50 éves kóru férfi jelenjen meg, mert ha nem akkor haditörvényszék elé hurcolják. Fagyevjev és Levitin 1944. november 14-től 17-ig szerették volna végrehajtani a 15-50 év közötti német és magyar férfiaknak a regisztrációját, azonban a hivatalos regisztráció 1944. november 18-án történt meg. A 18-50 év közötti német és magyar férfiak, katonák, tisztek, közhivatalnokok, csendőrök és a katonaköteles férfiakat letartóztatták és katonai őrizetbe vették és a legközelebbi hadifogoly gyűjtőhelyre kísérték őket.²⁰

¹⁵ MOLNÁR MÁRIA (1925) visszaemlékezése, Borzsova, az interjú készítésének az időpontja: 2013.04.10.

¹⁶ FEDINEC. i.m. 2008. 233-246.

¹⁷DUPKA GYÖRGY: Szovjet Hatóság megtorló tevékenysége Kárpátalján (1944-1991). Ungvár-Budapest. Intermix, 2014. 27.

¹⁸ CSANÁDI GYÖRGY: Sorsfordító évek sodrásában. Ungvár. PoliPrint. 2004.171.

¹⁹DUPKA GYÖRGY: A mi golgotánk. A kollektív bűnösség elvének alkalmazása a kárpátaljai magyarokkal és németekkel szemben. (A 4. Ukrán Front Katonai Tanácsa Határozatainak végrehajtása az NKVD-jelentések tükrében, 1944-1946). Szolyvai Emlékpark Bizottság. Ungvár-Budapest. Intermix Kiadó. 2012. 32.

²⁰ U.o:32.

A deportálások több szakaszban történtek Kárpátalján a magyar nemzetiségű férfiakat a 0036. sz. parancs alapján, amelynek értelmében össze kellett gyűjteni a régió 18–50 év közötti magyar és német nemzetiségű férfilakosságát.²¹

A parancsot orosz és magyar nyelven nyomtatták ki és kiragasztották, hogy a lakosság el tudja olvasni a különböző településeken. Ami Borzsovát illeti, ugyanígy megjelentek ezek a falragaszok és a kisbíró is állandóan kidobolta. Borzsova lakossága ebben az időben túlnyomó részt magyar nemzetiségű volt, amint azt a népszámlálási adatok is mutatják, az 1941-es népszámlálás idején több mint ezren éltek magyar ajkú emberek Borzsován (1. sz. táblázat).

1. táblázat: A népesség száma Borzsován, 1880-1941között

Nemzetiség	magyar népszámlálás		szlovák népszámlálás		magyar népszámlálás
	1880 év	1910 év	1921 év	1930 év	1941 év
magyar	527	762	674	924	1010
rutén	1	0	10	12	5
német	1	0	0	0	0
egyéb	17	0	145	162	13
összesen	546	762	829	1098	1028

Forrás: Kárpátalja nemzetisége, https://library.hungaricana.hu/hu/view/NEDA_nemzetisegi_Karpatalja_1880-1941/?pg=215&layout=s letöltés. 2023. 04. 26.

Amikor megjelent a parancs, az emberek önként jelentkeztek, mert hitték azt, hogy csupán a háború után romokban lévő vidéket kell helyreállítani és segédkezni. Hazaengedték azokat az embereket, akik ruszinnak vagy szlováknak vallották magukat, a magyarok pedig továbbra is fogságban voltak és ott tartották őket. Mindezek után szigorú fegyveres katonai kísérettel gyalog indították őket útnak a szolyvai gyűjtő-és elosztótáborba.²²

Az emberek féltek és sokan jelentkeztek. Még el sem tudtak a hozzátartozóiktól búcsúzni és semmilyen személyes tárgyat nem tudtak magukkal vinni, úgy vitték el őket abban az egy ruhában élelem és víz nélkül. Az összegyűjtést megkönnyítette, hogy a szovjet csapatok bevonulása után az embereket előzőleg kivezényelték különböző munkára hidak vagy utak újjáépítésére és ezért bíztak, hogy tényleg csak három napos munkáról lesz szó.

²¹ CSANÁDI GYÖRGY: Sorsfordító évek sodrásában. Ungvár. PoliPrint. 2004.172.

²² DUPKA GYÖRGY – Korszun Alekszej: A „malenykij robot” dokumentumokban. Ungvár–Budapest. 1997. 71–73.

November 19-én indították el a menetet Szolyvára a Latorca mentén majd tovább.²³ *„Annyit tudok, még gyerek fejjel emlékszek rá, hogy itt a szomszédba, ahol Magda néni lakik itt laktak Tári Béla bácsiék. Egyszer csak eltűnt, az mondták, hogy elvitték a lágerbe. Velük szembe Zoltán Ivanovics lakott. Az apja kerégyártó mester volt. Hazajött, katonaságnál volt meglőtték a lábát, de már járkált. „János hova megy maga fájós lábbal?”– kérdezték tőle. Elment a behívásra és azt mondta, hogy megy, mert ilyen háborújártas embereket figyelembe veszik. „Hazajövök én!” Aztán ördögöt, odaveszett Tári Endre is, meg a másik, a Bálint bácsi odahalt.”²⁴*

Az út néhány napig tartott Szolyvára, az éjszakákat fűtetlen épületekbe töltötték, vagy kint a szabadban, ezért nagyon sokan megbetegedtek, különböző járvány ütötte fel a fejét. *„Mentek az utcán annyit mondott, a ganyécsomón szedték össze a nyers krumplihajat, azt ették. Hát mentek így sorba, oszt köpdösték üköt az orosz puják ahogy mentek az utcán, így mondta régen.”²⁵*

Útközben megálltak néhány állomáson, és ami jó ruhájuk volt még azt is elvették tőlük. Az út során a férfiak nem kaptak enni, és ha beértek egy településre, a helybéli lakosok az otthonmaradt asszonyok, öregek-megpróbálták vizet, élelmet adni, amit az örök kegyetlenül megtoroltak mind azokon, akik ételt próbáltak adni és a foglyokon is.²⁶ *„Anyámnak egy testvérét vitték el, Kelnik Béla volt. „Azt mondták, hogy az úton, amikor mentek, már akkor meghalt. Úgy halt, meg hogy a barátja meghalt, az meg ráborult, a katona meg lelőtte, így magyarázták.”²⁷*

A szolyvai gyűjtőtábor a szovjet hatóságok építették ki volt kaszárnyákból mit a magyar honvédség már nem használt a központja pedig Sztarij Szamborban működött. A fogvatartás alatt rengeteg ember pusztult el a körülmények miatt. Bizonyos idő eltelte után, amikor a szolyvai megpróbáltatást valaki túlélte, további nehézségekkel kellett szembenézni. Szolyváról tovább hajtották őket az Uzsoki hágón egészen Szamborig, ahol marhaszállító vagonokba zsúfolták be a foglyokat, onnan pedig a Szovjetunió különböző lágereibe vitték őket.

Azok, akik otthon maradtak mit sem tudtak minderről, hogy hová is vitték családtagjaikat tovább.²⁸ A több napig vagy talán hétig is tartó szállítás után megérkeztek a célállomáshoz és megkezdődött a lágerélet. A kárpátaljai magyar és német nemzetiségű deportáltak GUPVI-táborokba (Hadifogoly-és Internáltügyi Főparancsnokság) kerültek. A rabok minden egyes nap nagyon keményen dolgoztak minden feladatot, amit meg kellett csinálniuk szigorúan ellenőrizték, ételt ép csak annyit kaptak, hogy ne haljanak éhen. A kenyéradagok változóak voltak, általában 10-40 dkg-t említenek, ami egy ember napi adagja volt, de néha elérte a 60 dkg-t is. A túlélők

²³ MOLNÁR D. ERZSÉBET: Kárpátaljai magyarok a Szovjetunió hadifogoly- és munkatáboraiiban (1944-1953). Debreceni Egyetem BTK. 2015. 98.

²⁴ HEGEDŰS JÓZSEF (1940) visszaemlékezése, Borzsova, az interjú készítésének az időpontja: 2022.04.22

²⁵ MARKOS IRÉN (1941) visszaemlékezése, Borzsova, az interjú készítésének az időpontja:2023.04.20.

²⁶ MOLNÁR D. i.m. 2015, 98.

²⁷ KIS IRÉN (1941) visszaemlékezése, Borzsova, az interjú készítésének az időpontja:2023.04.20

²⁸ MOLNÁR D. i.m. 2015.110-112.

visszaemlékezései alapján volt olyan, hogy a kezdeti időszakban csak 10 dkg-ot kaptak, azzal magyarázták, hogy a háború után katasztrofális helyzetben van a gazdaság. A kenyér mellé korpa, káposzta, uborka vagy répalevest kaptak. A krumpli leves is szintén egy gyakori étel volt, amibe hámozatlanul volt benne a krumpli, sárosan, héjában kissé megmelegítve.²⁹

Tisztálkodási lehetőségek ezekben a táborokban egyáltalán nem voltak vagy nagyon korlátozottak. Valamilyen fürdőbe vagy fertőtlenítőbe csak egy hónapban csak egyszer vitték őket, azonban több kilométert kellett megtenniük gyalog. Az internáltak nagy része szenvedett valamilyen betegségben – tüdőgyulladásban, reumában, sárgaságban. Nagyon gyakori volt a vérhas is a tífusz, amely az elmondások szerint a tetvek terjesztettek és a központi idegrendszert támadták meg és olykor 41-42 fokos lázzal is járt. Az esetek többségében az örök keményen megtorolták, ha valamelyik fogoly segíteni próbált egy beteg sorstársán. Az egyik interjúalany világosan emlékezett édesapja elbeszélésére, hogy miként próbálta menteni társát, aki vérhasba esett az embertelen körülmények végett. *„Igen apámat is elvitték éhezették őket, amit látott, hogy sokan meghaltak. Édesapámat is egy katonatiszt tussal hátba vágta, azért mert az egyik ember vérhasba esett és akart segíteni. Azt mondták neki, hogy cirkót kell neki adni. Édesapám kerítés alatt kibujt és meggyújtotta a gallyat elégett és abul csinált cirkót. Kiment néhányszor, amikor kiment akkor a katona odament és a puskatussal hátba vágta kétszer. Mikor édesapámnak sikerült megint valahogy kimenni onnan egy idős néni krumpli hajjat égetett és azt adta oda édesapámnak.”*³⁰

A lefogyás és az elgyengülés volt a jellemző a lágerlakók között. A verések mindennaposak voltak az öröktől és a parancsnoktól vagy a felügyelőktől, főleg ha valaki szökéssel próbálkozott, vagy ha az illető nem akart halottakat pakolni vagy elföldelni ezt is keményen megtorolták ugyanis a lágerekből minden egyes nap szekérral hordták ki a halottakat, ami szintén a munka része volt.³¹

A hadifogolytáborokban siralmas állapotok uralkodtak, de az itthon maradtaknak is sanyarú sorsuk volt. Az asszonyok és a gyerekek nem tudták megművelni rendesen a földet, Borzsován is mély szegénység uralkodott. *„Az első bíró nálunk Zsiga bácsi, Kende Zsiga bácsi mentette az embereket a faluba. Megmentette az embereket az éhhaláltól, éheztek az emberek, nem kellett neki senki csak a kisbíró. Egyik utcába ő ment a másikba meg a kisbíró, ha megtudott valakit, hogy nincs mit enni akkor küldte, hogy ettől vigyél tejet oda vagy lisztet had főzzön a család és így mentette az embereket az éhhaláltól [sic a bácsi közben]. Úgyhogy nagyon nehéz volt abban az időben Zsiga bácsi megmentette a falut úgy, hogy senki nem halt meg. Éheztek, és akinek megtudta, hogy nincs máma betévő falatja, eljött. Sokat tett a faluért hogy senki se halt meg éhen.”*³²

²⁹ MOLNÁR D. i.m. 2015.113.

³⁰ FRING ARANKA (1941) visszaemlékezése, Borzsova, az interjú készítésének az időpontja:2023.04.20

³¹ MOLNÁR D.i.m. 2015. 114.

³² HORVÁTH BÉLA (1936) visszaemlékezése, Borzsova, az interjú készítésének az időpontja: 2022.04.11.

Az elhurcolások a családfő nélkül maradt csonkacsaládok tagjainak az életét is megnehezítette, gyakran ellehetetlenítette. Megváltozott a nők társadalmi szerepe, a családfenntartás nehézségeivel nekik kellett megküzdni: *„Abban az időben mi azért nem éhezünk, nagyon dolgoztunk három hektár földünk volt. Anyámmal mi sokat dolgoztunk, mert apám nem vót itthon. Sajnos anyám nem nagyon tudott a földeken dolgozni, mert apám nem érkezte betanítani rendesen, hogy mit hogy kell csinálni. Mamám a háború előtt nagyapámmal ezen a három hektár földön gazdálkodtak. Gazdálkodtak két jármos tehénnel az volt az erőgépünk. Volt egy szekeriünk, egy fatengelyes, volt borona és eke és evvel műveltük. Apám mikor elment a lágerbe, hát anyám magába nem tudta, de nem is kellett magába, mert mamám mindig jólelkű volt Mamám mindig mondta anyámnak, hogy ne törődj, vele hazajönnék ők, nem lesz semmi bajuk, három napra mennek, csak hazajönnék, én segítek neked. Mamám segített egy éven keresztül. Na de már annyira öreg volt, 75 éves volt, hogy már nem bírta.”*³³

Számtalan gyerek életét, továbbtanulási terveit törte ketté az 1944 ősze után kialakult helyzet: *„Amikor én befejeztem a négy osztályom, a borzsovai négyosztályos iskolát, mert Borzsován csak négyosztályos iskola vót, menni kellett volna tovább Muzsalyba, ott volt hatosztályos iskola. Anyám monda: „Fiam nem mész tovább tanulni, mert hogyha te elmész továbbtanulni, akkor mi éhen halunk. Mert mamád már nem bír se a teheneket vezetni, hogy a barázdából ki ne lépjen.” Egynek vezetni kellett és egynek pedig fogni kellett az eke szarvát. Én mondtam anyámnak hogy megbeszéltem az unokatestvéremmel, a Horvát Pistával, hogy együtt megyünk és egy padba fogunk ülni és jól fogunk tanulni. Mondtam neki had menjek, de anyám azt monda, hogy nem, úgyhogy kimaradtam három évet az iskolából. Anyámmal elkezdtünk gazdálkodni.”*³⁴

A hazatérés nem volt egyszerű, akiket elvittek nagyon megviselve, sokan betegen, fizikailag és lelkileg megtörve jöttek haza: *„Apám hazajött a lágerből, két és fél évet ott vót a lágerbe, egy fél évig jött hazafele, alig tudott hazajönni. Az állomástól vagy három helyen is leült, pihengetve jött haza. Beteg volt, még egy fél évig betegeskedett, ki se jött a mezőre, hanem csak a házba vót. Az vót a szerencse, hogy tudott bennünket irányítani, hogy mikor mit kell csinálni. Így valahogy megtudtunk élni és így mi segítettünk másoknak.”*³⁵

„Jaj hát az úgy nézett ki mikor jött haza, hogy hat az én anyám nem is tudott rulla, má azt hittük haza se jön odahalt. Valaki egyszer csak beszólt, hogy Erzszi jön Anti hazafele. Jaj, az én anyám felkapott a hátára ment arra a nagyutcán és akkor, ahogy mentünk, jött, de nagy szakállal

³³ HORVÁTH BÉLA (1936) visszaemlékezése, Borzsova, az interjú készítésének az időpontja: 2022.04.11.

³⁴ U.ő.

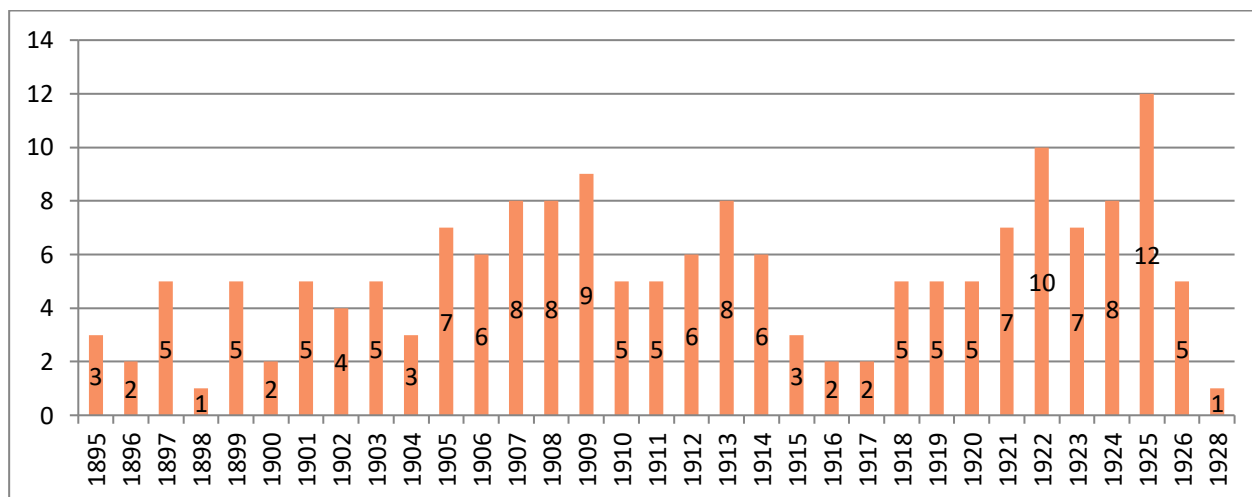
³⁵ U.ő.

nagy szőrösen tetvesen úgy jött haza. Még velünk vót sokáig, de gyomorvérzésbe halt meg.”³⁶
 „Amikor apám jött haza fele tiszta tetves volt meg rihes, alig bírt jönni. Azt mondta, hogy hazafelé találkozott is katonákkal, de nem szóltak neki. Az orrukát be kellett fogni néhány faluban olyan bűdös volt, még nem lökték le az útról a halottakat.”³⁷

Volt olyan visszaemlékező, aki teljes mértékben képtelen beszélni arról az időszakról. „Nem akarok, beszélni arról az időről még visszaemlékezni sem akarok [folyamatosan zokog].”³⁸

Levéltári források alapján Borzsováról 175 személyt hurcoltak el. Az 1-es számú diagram azt mutatja, hogy az elhurcoltak közül a legtöbben az 1922-es, illetve az 1925-ös évben születtek. A források arra engednek következtetni, hogy az elhurcolások szervezői – a parancssal ellentétben – elvittek 50 életévüket betöltött személyeket is: a legidősebb borzsovai elhurcoltak 58 és 59 évesek voltak.³⁹ Ahogy a felső, úgy az alsó korhatárt sem tartották be, ugyanis a két legfiatalabb deportált mindössze 16 éves volt⁴⁰ (diagram). A forrásokkal megegyező állításokat fogalmaztak meg az eseményekre visszaemlékező szemtanúk is, miszerint „vittek mindenkit, akit tudtak.”⁴¹

1. diagram: A borzsovai elhurcoltak születési év szerinti megoszlása (175 fő)

Forrás: saját szerkesztés, Kárpátaljai Területi Állami Levéltár (KTÁL), P-14. fond, op.1.,od.zb.220.,45-52. lap.

A borzsovai elhurcoltak túlnyomó többségének, 134 főnek Borzsova a születési helye, mindössze 40-re tehető azon személyek száma, akik Kárpátalja, vagy Magyarország más településein születtek (2. diagram).

³⁶ MARKOS IRÉN (1941) visszaemlékezése, Borzsova, az interjú készítésének az időpontja:2023.04.20.

³⁷ FARKAS JULIA (1948) visszaemlékezése, Borzsova, az interjú készítésének az időpontja:2023.05.02.

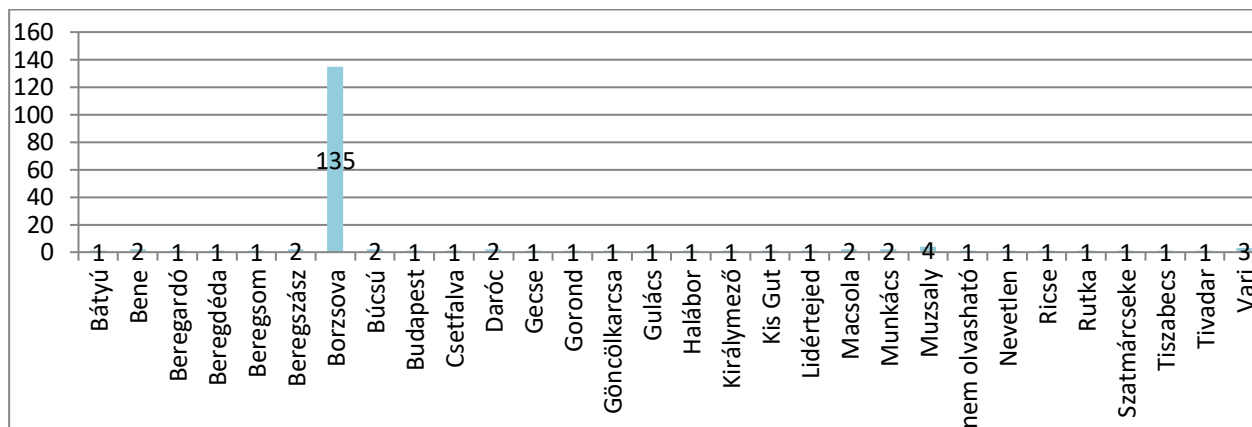
³⁸ SIPOS BÉLA (1939) visszaemlékezése, Borzsova, az interjú készítésének az időpontja:2023.03.13.

³⁹ KÁRPÁTALJAI TERÜLETI ÁLLAMI LEVÉLTÁR, P-14. fond opisz. 1.,od.zb.220.,45-52. lap.

⁴⁰ U.o. 45-52. lap.

⁴¹ HORVÁTH BÉLA (1936) visszaemlékezése, Borzsova, az interjú készítésének az időpontja: 2022.04.11.

2. diagram: A borzsovai elhurcoltak születési hely szerinti megoszlása (175 fő)

Forrás: saját szerkesztés, KTÁL, P-14. fond op. 1.,od.zb.220.,45-52. lap.

A rendelkezésre álló adatok szerint az elhurcolt 175 főből XXX személy nem tért haza a lágerekből.

2. táblázat: A málenkij robot borzsovai áldozatainak a névsora

Álló Ferenc	Forgács Sándor	Kaluja János	Molnár Sándor
Balog János	Fornosi Endre	Kaluja Károly	Nagy Elek
Bányi Bertalan	Fucsics József	Kelnik Béla	Nagy Endre
Benkő Árpád	Gaál Ferenc	Kelnik Béla	Nagy Ferenc
Benkő Béla	Gaál Gyula	Kende Gáspár	Nagy Sándor
Benkő Bertalan	Gondi Károly	Kende Zsigmond	Orosz István
Benkő Elemér	Gondi Károly	Kerekes Elek	Osztermuth Ede
Benkő Gyula	Hegyi Miklós	Kertai Pál	Papp József
Benkő János	Homoki János	Lovasi Béla	Páva Jenő
Benkő László	Homoki Sándor	Lukács Miklós	Pörge Imre
Bikfalvi József	Horvát Antal	Lupcsó Endre	Puskás Ferenc
Butka Béla	Horváth Gábor	Makkai Gusztáv	Puskás Lajos
Darcsi Zoltán	Jakab Antal	Mándi Bertalan	
Egri Lajos	Kálmán Béla	Mándi Pál	
Ember Lajos	Kaluja Bertalan	Mándi Zoltán	
Farkas Lajos	Kaluja Gyula	Melika János	

Forrás: Málenkij robot. Áldozatok. https://kmf.uz.ua/mr/4_nevek_bereg.html#borzsova letöltés: 2023. 04. 22.

Az etnikai alapon történő, tömeges és a Gupvi-táborokba irányuló elhurcolásokon kívül jelen volt a településen a politikai fogolyként, a Gulág-táborokba irányuló elhurcolás is. Ilyen eset volt például: „*Darcsi Miklósné, a bírónak a felesége, azt meg azért elvitték, hogy az ura bíró volt az ura elszökött Magyarba és itthon maradt és elvitték a gulágra. Nőköt is vittek az is három évig oda vót, majd oszt elengedték oszt itthon vót. Na, ilyen vót ez a szovjetrendszer, így éltünk.*”⁴²

Gulágra vitték még a kolhozosítást nem támogató borzsovai gazdákat is, amelyről részletesebben a kolhozrendszer kiépítését taglaló fejezetben szólunk.

1.3 A donbászi munkaszolgálat

A málenkij robot megrázó eseményeit még el sem felejtették, de már egy újabb a férfi lakosságot megcélzó intézkedés vette a kezdetét, arra hivatkozva, hogy a magyarok nem megbízhatóak és nem lehet katonai szolgálattételre behívni őket, ezért a háború utáni újjáépítésben kellett nekik segédkezni. 1947-48-as években határozatokkal szabályozták. Amikor hatalomra kerültek a bolsevikok a gazdaságpolitikájukra jellemző volt, hogy toborzással szereztek munkaerőt. A háború után tönkrement területeket újra kellett építeni, és ebből kifolyólag a célok között szerepelt a Donyec-medencei bányavidék is.⁴³

1. ábra: A donbászi-munkaszolgálat leggyakoribb helyszínei

Forrás: Donbászi-munkaszolgálat, <https://www.google.com/search?q=A+donb%C3%A1szi+munkaszolg>
(Letöltés: 2023. 04. 30.)

⁴² HORVÁTH BÉLA (1936) visszaemlékezése, Borzsova, az interjú készítésének az időpontja: 2022.04.11.

⁴³ MOLNÁR D. ERZSÉBET: Munkaszolgálat a Donyeck-medencében., In: Mercurius Veridicus Novus. II. Ráloczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tanulmánygyűjteménye. 2015. 112.-106.

A fiatal fiúk, akikre nem a sorkatonai szolgálat várt, hanem a Donyec-medence,⁴⁴ a szovjet hatóságok a „fezeu”-ra kötelezték őket és muszáj volt menni, erőszakot alkalmaztak a paraszti származású kárpátaljai magyar fiatalokkal szemben, dolgoztak az szénbányákban azonban párhuzamosan tanultak a szakmunkásképző iskolákban.⁴⁵ Borzsován sem maradhatott el a toborzás a szénbányába „Elvitték a bányákba fiúkat de sokan elbújtak, hogy ne tudják őket megjelni. Vótak akiket sikerült és elvittek. Emlékszek bujkáltak a padon az ólban, na bujkáltak össze vissza.”⁴⁶ Ahogyan elkerültek Munkácsra ezeknek a fiataloknak a sorsa meg volt pecsételődve, azonban ki volt jelentve hogy meleg ruhát cipőt alsó neműt vigyenek magukkal, továbbá kanalat törölközőt és háromnapit ételmelet. Ezek után átestek egy alkalmassági vizsgálaton, ha alkalmasnak találták őket, akkor az örök a vasútállomásra irányították őket. Okiratokat is kellett vinniük magukkal, ami magába foglalta a személyi igazolványt és azt a dokumentumot miszerint kijelentkeztek az állandó lakóhelyükről, valamint beutaló a szakiskolába és egészségügy igazolás. Rendszeres volt a létszámellenőrzés és folyamatosan csak azt hajtogatták a katonák, hogy a háború utáni romokat kell eltakarítani. Azonban erővel behívás nélkül is elvitték a katonaköteleseket és olyan eset is ahol éjszaka is „toboroztak”. Néhányukat, akiket nem sikerült besorozni, több mint két éven át is üldöztek egyeseket.⁴⁷ „Összeszedték a fiatalokat oszt elvitték. Hát azok dógoztak, ... Gondi Sanyi régen gyalog jött haza, azt mondta, hogy dógoztak. De enni adtak, csak hát nehéz körülmények között dógoztak.”⁴⁸ Ahogy a gyakori szökések a kárpátaljai FZO-képzésben részt vevő fiatalokra jellemző volt, úgy a borzsovaiak esetében is megfigyelhető. Nem törődtek a várható büntetéssel sem, ami rájuk várhat, de úgy gondolták, hogy csak így tudnak életben maradni.

Azonban nagy propaganda előzte meg ezt az egész „önkéntes”mozgalmat azt hirdették, hogy kiváló szakmákat lehet elsajátítani és fejlődési lehetőséget biztosítanak a kilátástalanok: „Szovjethazánk vérkeringésének fő ütőere a Don-medence. Ahhoz, hogy gyors ütemben építhessük fel gyárainkat, falvainkat, kulturális és egészségügyi intézményeinket, szükséges hogy elsősorban szemet, minél több szemet termeljünk.”⁴⁹ Kosztyu János, borzsovai FZO-képzésben részt vevő fiatal levele is megtalálható a sajtóban, amelyet egykori tanítójának, Sütő Géának címzett: „Most a 4.FZO“ iskolában festőnek képeznek ki, mire hazamegyek, szakmunkás leszek. Nagy hasznomra válik itt, hogy otthon kipótolhattam az elmulasztottakat. Köszönöm a tanító elvtárs fáradságát.”⁵⁰ Egy másik korbeli sajtócikkben a következő, a donbászi tartózkodást dicsőítő írást olvashatunk: „Nagyon jól- érzem itt magam, szorgalmasan dolgozom és nemsokára szakképzett kőműves lesz

⁴⁴ MOLNÁR D. i.m. 2015. 112.-106.

⁴⁵ BOTLIK. i.m. 2003. 62.

⁴⁶ MARKOS IRÉN (1941) visszaemlékezése, Borzsova, az interjú készítésének az időpontja: 2023.04.20.

⁴⁷ MOLNÁR D. i.m. 2015. 112.

⁴⁸ KIS IRÉN (1941) visszaemlékezése, Borzsova, az interjú készítésének az időpontja: 2023.04.20

⁴⁹ Hazánk fő ütőere – a szénipar. Vörös Zászló. 4. évfolyam, 18. szám, 1948. február 26. 1.

⁵⁰ WEISZ DEZSŐ: Megszüntetjük az írástudatlanságot. Vörös Zászló. 5. évfolyam 16. szám. 1948.

belőlem. Olvastam az újságban, hogy a mezőgazdasági munkák terén, az első helyen álltok, aminek nagyon örülök. Harcoljatok tovább a bő termésért és a kommunizmus felépítéséért“ így ír Sütő Zoltán komszomol a Donbasszból”⁵¹ A korabeli sajtó ehhez hasonló cikkeket közölt, hogy legyen kedve a fiataloknak elmenni az iskolába, azonban a leírtak meg sem közelítették a valóságot.

1949-ben a Kárpátontúli Terület Végrehajtó bizottsága egy teljesen különálló egységet hoztak létre, hogy megszervezzék a fiatalok FZO-iskolákba (Fabricsno-ZavodszkojeObucsenije) küldését. Ezek alapján a behívottakra úgy tekintettek, hogy ők az SZSZKKSZ állami munkaerői, akik a tartalékot képezik, akik természetesen ha elvégezték az FZO iskolát kötelesek dolgozni bizonyos ideig a Donyec-medencében. Ezekben az iskolákban néhány hónap tanulás után ahol a fiatalok különböző szakmákra képeztek, ki mint: bányászat, szénipar és építőipari szakmák, amik után (vagy még közben is) dolgozniuk kellett a ki tanult, munkakörben.⁵² Sajnálatos módon Borzsován már nem élnek azok a szemtanúk, akik esetleg ezekben az iskolákban tanultak és be tudtak volna számolni a bányászati munka körülményeiről. Kárpátalján 1947-ig érvényben voltak ezek az intézkedések és elfogadták a határozatokat, aminek engedelmességni kellett. 1947 és 1952 között a fiatalokat nem sorozták be katonának, hanem egyenesen a Donyeck-megyei szénbányákba dolgoztak, valójában csak használták őket a háború utáni újjáépítésben. A szovjetvezetésben havonkénti kimutatásokkal jelentettek a felsőbb vezetőknek hogy mikor és hány embert küldtek ezekbe a szénbányákba dolgozni. Valójában a mai napig sem sikerült felkutatni azoknak az embereknek a számát, akik meghaltak, mert a rossz bánásmód és a rossz körülmények szökések kötelékében ezt lehetetlen volt pontosan megállapítani.⁵³

⁵¹ SÜTŐ GÉZA: Harcoljatok a kommunizmus felépítéséért. Vörös Zászló. 1948. VII.1.2

⁵² OFICINSZKIJ ROMÁN: Munkaerő-toborzás a Donbászra. In: Fedinec–Vehes (szerk.): Kárpátalja 1919-2009, történelem, politika, kultúra. Argumentum – MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete, 2010. 251.

⁵³ CSANÁDI GYÖRGY: Sorsfordító évek sodrásában. PoliPrint, Ungvár. 2004.202.

II. FEJEZET

KOLHOZOSÍTÁS, MEZŐGAZDASÁG ÉS ÁLLAMOSÍTÁS

2.1 A kollektivizálás megvalósulása borzsován visszaemlékezések tükrében

A szovjet időszak előtt Kárpátalja egy tipikusan agrárjellegű vidék volt, a lakosság többsége mezőgazdaságból élt. A mezőgazdasági foglalkoztatottság az 1937-ben 80% volt, míg az ipari csak 10%-ot ért el. Kárpátalján egy komoly átalakulás ment végbe teljes mértékben felszámolta a magántulajdont. A kommunisták az egyetlen haladási irányt a kollektivizálásban látták.⁵⁴

A második világháború is elég szegény vidékké tette Borzsovát a kollektivizálás gondolata azonban a szegény embertől még azt is elvette, amije volt: *„Emlékszem a második világháború után, sokan voltunk testvérek én voltam a legkisebb a nyolcadik. Anyám este a fazékba odatett főzni és csak vártuk, hogy kész legyen, próbáltunk fent maradni, hogy kivárjuk, mert nagyon éhesek voltunk, de anyám csak a vízbe tett követ főzte, hogy hátha elalszunk, és nem leszünk éhesek.”*⁵⁵

A második világháborút átélteknek nehéz volt megbirkózni a rájuk váró változásokkal, mint az agrárreform a háborút követően. Az első gyökeres fordulat az első agrárreform volt, amelynek következtében 1944 novemberében és 1945 januárjában átalakultak a földviszonyok. Ezt követően pedig 1946 és 1950 között végrehajtották a Kárpátalja területén a teljes kollektivizálást.⁵⁶ Az egyszerű emberek „háztáján” is a kommunista vezetés megkezdte a szovjetesítést. Hamar nyilvánvalóvá vált, hogy az emberek magántulajdona is sorra kerül és elvégezték az erőszakos kollektivizálást. Ebbe a magántulajdonba főleg a termőföldek tartoztak, a vagyonekbe hatalmas lelki traumát okozott és állandó félelmet a földműves családoknak.⁵⁷ Az emberek már megszokták a folyamatos államváltást, de az események, amik ezek után következtek megdöbbentették a lakosságot. Perekkal fenyegetőztek, erőszakkal elvették tőlük a földjeiket, jószágait csak a kis háztáji kiskertben maradt lehetőség valamiféle termelésre.⁵⁸ Ezek a rabló intézkedések tiltakozásokat váltottak ki, az emberek megpróbálták megkerülni az ellenszolgáltatás nélküli terménybeszolgáltatást. A tehetősebb és magukat jól bíró gazdákat sorolták be a „kulálok” közzé, azokat, szegényparasztokat is „kis kulákoknak” nevezték, akik nem akarták elfogadni az új rendszert.⁵⁹ Ami Borzsovát illeti szintén volt kuláktalanítás: *„Gál Béla bácsi vót a legjobb gazda abba az időbe, 11 hektár földön gazdálkodott, 2 szép lovuk volt. Annak a felesége csak háziasszony volt semmi kolhozba nem dolgozott a mezőn. Volt két szép jánya Juliska és másikat nem tudom.*

⁵⁴ OFICINSZKIJ ROMÁN: Kárpátontúli Ukrajna agrárpolitikája. In: Fedinec–Vehes (szerk.): Kárpátalja 1919-2009, történelem, politika, kultúra. Argumentum – MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete, 2010.274.

⁵⁵ MOLNÁR MÁRIA (1925) visszaemlékezése, Borzsova, az interjú készítésének az időpontja:2013.04.10.

⁵⁶ FEDINEC. i.m. 2008. 275.

⁵⁷ DUPKA GYÖRGY: Szovjet Hatóság megtorló tevékenysége Kárpátalján (1944-1991). 75.

⁵⁸ FEDINEC CSILLA: A kárpátaljai magyar életviszonyok a szovjetunióban. Politika és irodalom. In: Forrás. 268.

⁵⁹ FEDINEC. i.m. 2008. 278.

Szépen öltözködtek, hogy kiválottak a faluba, olyan szépek is vótak. Jól táplálkoztak és ruhára is jobban jutott, mint másoknak. Ezt az embert, ezt a legjobb gazdát, mint kulákot elvitték a gulágra, vagy három évet ott vót. Mikor sikerült hazajönni nem kapott munkát, mert kulák vót. Mondták eriggy vissza, hát az vót a jó, hogy a feleségének az unokaöccse Bikfalvi Sanyi már kezdett villamossággal foglalkozni és motrokot tekerceselni és oda tudott munkára elszegődni, mert nem is tudom mi lett vón a családdal. Aki igyekvő vót, érted? Gondolkozni is tudott, az elvitték.”⁶⁰

1945-ben a falusi bizottságok is részt vettek a földreformban a földet a kevés földdel rendelkezőknek vagy azok számára utalták ki, akiknek egyáltalán nem volt földjük. Innen már csak egy lépésnyire volt a mezőgazdaság kollektivizálása. A kollektivizálás csak szemfényvesztés volt, mert nagyon sokan a kapott földből nem tudtak betakarítani semmit, mert a kollektivizálás során a termést be kellett vinni a közösbe.⁶¹ Egy helyi visszaemlékezőtől tudtuk meg, hogy Borzsován sem volt ez másképp: *„Nem kaptunk semmit apám, anyám becsületes kolhozisták voltak, hogy minden nap mentek a kolhozba. Első 3 éven 28 deka búzát adtak egy normára, mert normára volt minden. Minden meg volt szabva, milyen teljesítményt kell végrehajtani az illetőnek. Ha teljesítette a normát, akkor arra a napra kapott fizetésbe búzát, árpát. Nem vót elég annyira hogy kenyeret süssünk belőle, hanem csak az ételekbe habarásnak, habart ételbe. Benke Gázának volt egy kődarálója és mentünk kalászatot szedegetni felfele iskola után, ami ott maradt, de még azt se engedték. Toldi Józsi bácsi, az vót az őrparancsnok, pisztoly vót neki adva, és mentünk szedni, ha észrevette, hogy pulyák vannak akkor a levegőbe lütt, akkor szaladtunk. Ha pedig azt mondta, hogy hozzátok ide a búzafűt, akkor oda kellett vinni. Nem tudom hova tette, de elvette tőlünk. Anyám, amikor sikerült hazavinni ezt a búzafűt akkor kidörzsölte, kicsépelte, kipalolta és vittük Benke Gázához. Főzött belőle a nyúlós árpa- vagy búza puliszkát. Ezt ettük, szerencse, hogy ez a két tehén adta a tejet és evvel megettük. Így ment 5-6 éven keresztül Sztálin mikor meghalt, azután egy kicsit erősödött a gazdaság, mert akkor többet adtak.”*

A népet arra szólították fel, hogy egyesüljenek a kolhozokba, mert a központi pártvezetőség egyetértett azzal a lenini gondolattal, hogy az egyéni parasztgazdálkodás nem tudja fellendíteni a mezőgazdaságot. Ennek jegyében agitátorokat küldtek, hogy felvilágosítsák a földműveseket, hogy meggyőzzék őket, hogy az egyéni gazdálkodás nem olyan hatékony, mint a kollektív.

A felszólítások arra irányultak, hogy ismerkedjenek meg a földművelő emberek a közös gazdálkodás előnyeivel. A visszaemlékezők szerint: *„A kolhoz '49-be alakult itt Borzsován, nem volt jó, ellene voltak az emberek, mert mindent szedtek össze az emberektől gépeket mindent. Szekereket, állatokat, mindet be kellett szolgáltatni az én édesapám szabó volt, még megvan a*

⁶⁰ HORVÁTH BÉLA (1936) visszaemlékezése, Borzsova, az interjú készítésének az időpontja: 2022.04.11.

⁶¹ DUPKA GYÖRGY: Szovjet Hatóság megtorló tevékenysége Kárpátalján (1944-1991). Ungvár-Budapest. Intermix. 2014. 74.

darabjai a varrógépnek. Emlékszek rá helybeli kommunista szellemű emberek voltak, jártak házról házra, Homoki Béla bácsi volt, hogy apám írja alá, fenyegették, hogy nem lesz munkája. Gépek miatt édesapám nem akart belépni a kolhozba, mert be kell szolgáltatni. Végül ezt a gépet nem adták be. Mindenki aláírta, mert látták, hogy nincs más kiút. Megengedték, hogy bevessék és úgy vették el a földeket, hogy bevetették. Még jobban ráfizettek, mert bevetették.. Kopekekért dolgoztak, itt csak kolhoz volt, nem is pénzért dolgoztak, hanem terményért. Egy keveset kaptak, nagyobb család volt, akkor éheztek. Sokan éheztek, norma volt, a kolhozba 8 órát dolgoztak, annyi volt a kötelező. Gép nem is volt, kecsketraktor talán volt egy. Nehéz idők voltak az elején, nagyon sanyarú volt. Tallózni nem engedtek, de mi elmentünk. Hatvanas évekbe fizettek csak már munkanapra, ki volt adva mennyit kell megkapálni. Kolhozirodán úgy számolták, ahogy akarták. Apám is jegyezte [otthon], de csak ritkán esett egybe az írás.”⁶²

Borzsován a falu lakossága nem akarta a kolhozba történő belépést, mert ez azt jelentette, hogy mindenképpen be kell szolgáltatni a megélhetésükhöz szükséges eszközöket, majd csak az 1950-es években fejeződött be a szegény és középparaszti gazdaságok teljes kolhozosítása.⁶³ *„Az vót a valóság hogy nem akart senki a kolhozba beiratkozni, mer’ már akik valahogy haza jöttek a lágerből, nem haltak meg. Űk már akkor mondták itt az embereknek, hogy milyen lesz az a kolhozélet. Mert ott űk már tapasztalták, hogy milyen az...”⁶⁴*

Az embereket egyre erőteljesebben agitálták a kolhozokba. A kolhozszervezés dinamikáját jelzi Kárpátalján, hogy míg 1946-ban még csak két kolhoz működött a régióban, addig 1950-ben már 532. A falusi gazdaság 82%-a, a szántóföldeknek pedig a 84%-a tartozott a kollektív gazdaság égisze alá. Később azonban végrehajtották a totalitárius rendszercélkitűzését, és a kolhozosítás elérte a 100%-ot, amit annyira szerettek volna. 1949-ben már Kárpátalján a dolgozók között már tizenkilenc kolhozista munka hőse volt és több mint százkilencvenen valamilyen kitüntetést kaptak, így akarták „motiválni” a munkásokat hogy minél többet dolgozzanak.⁶⁵

A kollektivizálás elősegítésére sok eszközt bevetettek, mint például a káderek betelepítése Kárpátaljára, és megkezdődött az agitáció a kollektív gazdálkodás előnyeiről. Könnyörtelenek voltak és megadóztatták a parasztokat, akik a kollektivizálás ellen voltak és önállóan akartak dolgozni.⁶⁶ Sokakat kényszerítettek a kolhozba való belépésre. Ami Borzsovát illeti, a visszaemlékező is megerősítette ezt az információt. *„...Igen, apám nem akart aláírni, hogy belépjen a kolhozba ezért lezárták a községháza pincéjébe, mert nem akart aláírni pedig csak három hektár föld vót. Nem és nem akarta aláírni. Na de egy széken kellett átvirrasztani az éjszakát és pockok, egerek ott*

⁶² HEGEDŰS JÓZSEF (1940) visszaemlékezése, Borzsova, az interjú készítésének az időpontja 2022.04.22

⁶³ DUPKA. i.m. 2014.80.

⁶⁴ HORVÁT BÉLA (1936) visszaemlékezése, Borzsova, az interjú készítésének az időpontja: 2022.04.11.

⁶⁵ FEDINEC. i.m. 2010.277.

⁶⁶ U.o.:277.

szaladgáltak a pincébe, azt mondta apám. Mire harmadszor hívják, hanem hazajött és összehívta a családot, mondta: „Na, fiam, lányom, anyám, feleségem én több éjszaka már nem akarok, a községháza pincéjébe éjszakázni, egy széken átaludni akkor aláírok.” Úgy is vót, elment, aláírt. Muszáj volt, kötelezték az embereket, hiába, ha nem volt földjük se, akkor is.”⁶⁷

Ami még felgyorsította az agitáció folyamatát, az a hatásos propaganda volt, amit a sajtó is közvetített, de a helyiek Borzsován máshogyan éltek meg „...kinek lova vót szekere vót mindent elvettek. Nekünk nem vót, muszáj vót belépni a kolhozba. Kolhozista vót az én apám. A kolhozba mindenki bement, muszáj vót. A kolhoz neve tán „Cservonej” nem is tudom, mi vót. Nem vót mit enni, ettük, ami vót. Ment az én anyám is, hogy mondjam, dógozni másnak egy kila málé lisztér’ meg egy liter tejért, egész napot kellett dolgozni ezért. Hát vót olyan, aki a mezőn dolgozott elhozta a krumplit, oszt megbüntették. Aki pedig belépett a pártba az előnybe volt.”⁶⁸

Ezeket az intézkedéseket azonban józan fejjel megítélve inkább rabló intézkedéseknek lehet hívni, ami természetesen az emberekből tiltakozást váltott ki. „Hát mindent elvettek, jószágot, mindent, olyan kenyeret ettünk, mert a búzát elvitték, éjszaka mentek szekérrel Beregszászba. Fekete kenyér volt nagyon, és olyan lyuk volt benne hogy a kezemet beledughattam.”⁶⁹ Nem is csoda, ha ellenállásba ütköztek a kolhozosítási szándékok, mert a mindennapi ételszükségletet messze nem tudták fedezni a borzsovai emberek. Kemény megtorlások követték az engedetlen embereket 2-től 5 évig terjedő börtönbüntetést is kaphattak.

2.2. A borzsovai kolhoz a korabeli sajtó tükrében

Ami a levéltári forrásokat illeti, mindössze a P-973 fond, 2. opiszának, 30. ügyiratát sikerült fellelni, ami azonban mégis aprócska kis nyomot jelentett a borzsovai kolhoz létezésére. Ez a nyom nem volt más, mint egy szocialista versenyszerződés a vári és a borzsovai kolhozok között a következő szöveggel: „Az összes mezőgazdasági növények bő termésének eléréséért és az állattenyésztés fejlesztéséért 1950-ben a Vári Sztálin kolhoz kihívja a borzsovai „Andrejev” kolhoz szocialista versenyre.”⁷⁰ Kiderült, hogy a borzsovai kolhoznak a neve Andrejev volt, azonban ezen kívül semmi más dokumentum nem létezett.

A kolhoz létrejöttének előzménye volt, hogy 1947-ben a falu gazdálkodói egyesültek, egyesült, hogy megszervezzék a tavaszi munkálatokat.⁷¹ Teljesíteniük kellett az előírt beszolgáltatásokat, és a korabeli sajtó alapján már 1947-ben Borzsován jelentés íródott a termény-

⁶⁷ HORVÁT BÉLA (1936) visszaemlékezése, Borzsova, az interjú készítésének az időpontja: 2022.04.11.

⁶⁸ MARKOS IRÉN (1941) visszaemlékezése, Borzsova, az interjú készítésének az időpontja: 2023.04.20.

⁶⁹ FRING ARANKA (1941) visszaemlékezése, Borzsova, az interjú készítésének az időpontja: 2023.04.20.

⁷⁰ KTÁL., Fond 973, op.2.,od.zb.30.

⁷¹ HOMOKI BÉLA: A tavaszi vetőmag kitisztítva kerül a raktárba. Vörös Zászló. 1948. XII.18. 2.

és tejbeszolgáltatásról: Borzsova 1947-ben 7,713 liter tejet szolgáltatott be.⁷² További kimutatások lettek publikálva az őszi vetés menetéről: a tervek szerint Borzsován 10%-ot sikerült elérni. Az 1948-as kimutatás szerint a terménybeszolgáltatás tervének a teljesítésében Borzsova 49%-ot ért el.

Az Andrejev kolhoz megalakulásáról a Vörös Zászló c. újság tudósít. Innen tudhatjuk meg, hogy: „1948. augusztus 8-án megalakult a körzet 17-ik kolhoza. A falusi Szovjet háza ünnepi külsőt öltött. A borszavai földművesek is elhatározták, hogy követik szomszédiak példáját. 27 család adta be belépési nyilatkozatát, 32 munkaképes taggal. A kolhoz elnökévé Homoki Bélát választották meg, helyettesévé Kerekes Józsefet. Az ellenőrzőbizottság elnöke Szirmai János lett. A kolhozt a borszavaiak egyhangúlag Andrejev elvtársról nevezték el a SzK(b)P Központi Bizottsága Politbüroja tagjáról.”⁷³

1949-ben a kimutatások már a kolhoz teljesítményére vonatkoztak, amelyek szerint Borzsován az Andrejev kolhoz a tarlóhántásból 0%-ot teljesített. Jól látható az adatokból hogy a tervet Borzsován nem sikerült teljesíteni. Jelentősen elmaradt a körzet többi falvaitól a tejbeszolgáltatásban is, a korabeli sajtó szerint és a falu a terv 50% át sem teljesítette. Haladéktalanul kérik, hogy figyeljenek oda Horváth Gyulára, akinek a munkáját bírálják miszerint: „elég rossz tejbegyűjtő, mert vasárnap nem szedi a tejet és amúgy is Horvát múltja bizalmatlanságra ad okot. Ennek okán rendezni kell Borzsován a helyzetet és találni kell egy becsületes embert.”⁷⁴ Megszabtak mindent azt is, hogy milyennek kell lennie egy jó kolhozistának. A propaganda szerint az egyéni gazdálkodó arra törekedik, hogy minél többet kaparintson meg magának a régi rendszer arra tanította őket, ezért a gondolkodásmódon kellett változtatniuk – közli a korabeli sajtó. Továbbá ezek ellen „az egyéni gazdálkodásból származó káros szokások, csökevények ellen a kolhoznak harcolnia kell, arra kell törekednie, hogy minden kolhozistába új vonásokat, új szokásokat neveljen bele.”⁷⁵ A változás és a változtatás alapvető követelménnyé fejlődött. „Az öntudatos kolhozista tudja, hogy egyéni érdekeit alá kell vetnie, azaz össze kell egyeztetnie a kolhoz érdekeivel... becsületesen dolgozik, megvédi a közösségi tulajdont, megóvja a kolhozvagyont, jól gondozza az állatokat. Ebből látjuk tehát, hogy a kolhoz is csak úgy erősödhet, gazdagodhat, ha azt a kolhozisták erősítik és gazdagítják.”⁷⁶

Rendszeres gyakorlattá vált, hogy a kárpátaljai parasztokat „tapasztalatszerzés” céljából kelet-ukrajnai élenjáró kolhozokba küldték ki, az élenjáró kolhozistákat oklevelekkel és kitüntetésekkel halmozták el, fényképük felkerült az ún. „dicsőségtáblára”. A parasztokat állandó

⁷² BERÉNYI: Vörös Zászló 1947 VIII.7.2

⁷³ KOPIN GYULA: A körzet 17-ik kolhoza. Vörös Zászló, 1948. VIII. 12., 2.

⁷⁴ Vörös Zászló 1948 VII.1.2.

⁷⁵ BODNÁR JÁNOS: Milyennek kell lennie a kolhozistának. Vörös Zászló 1948 IX. 16. 1.

⁷⁶ Uo:1

erkölcsi-pszichológiai nyomás alá helyezték, mondván „az emberhez méltó élethez” a kolhozon keresztül vezet az út. Kárpátalján is megismerték az emberek, mi az, hogy „szocialista verseny”.⁷⁷

Ami Borzsovát illeti, láthattuk, hogy az 1948-ban a megalakulás és a szabályok lefektetése volt a fő célkitűzés, azonban a következő évre is tervet kellett készíteni: *„A borzsovai kolhozisták tervei az 1949-es évre. Ukrajna Minisztertanácsa és az UK(b)P Központi Bizottsága október 1.-i levelében arra szólít fel bennünket, kolhozistákat, hogy már most kövessünk el minden lehetőt a mezőgazdaság újabb fellendítéséért az 1949-es gazdasági évben.”* számolt be Homoki Béla a kolhozgyűlésen október 10-én. A korabeli sajtó alapján „nagy örömmel fogadták a helyi kolhozisták a levelet” és több javaslatot is tettek: *„A javaslatok megtárgyalása után a kolhoztagok elhatározták, hogy a Vérke folyó partján lévő bozótos területet megtisztítják s ott 500 drb. alma-, körte- és csercsnyefát ültetnek. Kötelezettséget vállaltak, hogy az irtással, a talaj felszántásával és a fák ültetésével december 1.-ére elkészülnek. A kolhoztagok tervbe vették ezen kívül egy 15 hektáros öntözéses konyhakertészet megalapítását is. Ezen a területen paprikát, káposztát, paradicsomot, stb. fognak termelni. Az öntözőberendezést még ebben az évben szintén elkészítik.”*⁷⁸

Jellemző volt, hogy év végén egy általános tervet készítsenek a következő évre nézve: *„A borzsovai Andrejev kolhoz 316 hektár területét őszi mély szántását vette tervbe. Musinszki F. traktorista november első napjaiban kezdte meg a szántást a kolhoz mezőin s a norma túlteljesítésével 16 nap alatt 130 hektárt szántott fel. Zsupkó János, Szirmai Mihály és más kolhozisák egymással szocialista versenyt folytatnak a szántás mielőbbi, jó minőségű elvégzéséért s naponta átlag 0.70 hektárt szállítanak fel fogataikkal. Kolhozistáink eddig felszántottak 208 hektárt és ígéretet tettek, hogy a Sztálini Alkotmány Napja méltó fogadására a mélyszántás tervét december 1.- e teljesítik.”*⁷⁹

Az előirányzott tervek teljesíthetetlensége miatt Borzsovát, illetve a kolhoz vezetését többször is nyilvánosan elmarasztalták. A következő cikk a korabeli sajtó alapján is ezt támasztja alá: *„A borzsovai Andrejev kolhoz vezetősége (elnök Petrusz elvtárs) kezéből teljesen kicsúszott a kolhoz irányítása. A kolhozban uralkodó állapotokra jellemző, hogy senki sem törődött a trágyakészletezéssel és kihordással. A trágya az istállók körül szerteszerűen hever, kiszárad és hasznavehetetlenné válik. De még az összegyűjtött 600 tonna trágya kihordására sem gondolnak. Az őszi alá már eddig felszántott 160 hektárból egyetlen hektár sincs megtrágyázva. Az igásállatokat trágyakihordás helyett a kolhozisták egyéni céljaikra használják. Semmit nem tesz a vezetőség a kolhozföldek eltékozlása ellen sem. Az Egri Sándor és Pápai Gábor kulákok kertjéből a falusi Szovjet által a kolhoznak ez év májusában átadott több mint 1 hektár szőlőt és gyümölcsöst*

⁷⁷ FEDINEC. i.m. 2010. 277

⁷⁸ VISZÁNIK ISTVÁN: A borzsovai kolhozisták tervei az 1949-es évre. Vörös Zászló, 1948 X. 17. 4. évf. 85 sz.(305).1.

⁷⁹ VISZÁNIK ISTVÁN: December 1-reteljesítjük a mély szántás tervét. Vörös Zászló, 1949. XI. 27.5. évf. 95 sz. 1.

*Kerekes elvtárs, a szőlőbrigád vezetője vonakodik átvenni. Azt ma is a kulákok használják. A körzeti mezőgazdasági osztálynak már észre kellett volna ennie, hogy Borzsován sok minden nincs rendben. S ha eddig elmulasztotta, most tegyen lépéseket a kolhoz érdekeinek megvédésére.*⁸⁰ Nem csak cikkek születtek, hanem jellemző volt a korabeli sajtóra a karikatúra is, amely szemléleti azt a lejárató kampány, amit a kolhozban dolgozni vonakodók ellen irányult.

1. kép: Korabeli sajtó, lejárató karikatúra verssel egybekötve.

Forrás: Vörös Zászló 1950. augusztus 17. 4.

A kollektivizálást adminisztratív és kényszerítő eszközökkel akarták megvalósítani, ebből kifolyólag alacsony volt a munka termelékenysége, a gazdaságok veszteségesek voltak az 1950-es évekre.⁸¹ Minden faluban találtak embereket, akikre rá lehetett fogni, hogy a nép és a kolhozrendszere ellenségei. Az ügyészség folyamatos zaklatásait is el kellett viselniük nem riadtak vissza a sajtót is használni, mint ahogyan Borzsován is tették.⁸² A következő cikk a korabeli sajtó alapján arról számol be, hogy 1951-ben hogyan is zajlottak Borzsován a betakarítási munkálatok előkészítése.

A cikknek az az érdekessége, hogy 1951-ben már nem Andrejev kolhozként említik a borzsovai kolhozt, hanem a Komszomol kolhoz borzsovai részlegeként. A rendelkezésre álló információk és az alábbi, Borzsvára nézve szintén elmarasztaló cikk alapján ugyanis egyesült a muzsalyi Komszomol kolhossal: „Lőrinc brigádvezető elmondta, hogy a kalászosokat a kolhozban idejében elvetették, azok szépen fejlődnek s dús termést ígérnek. Rosszabb a helyzet a

⁸⁰ FODOR M: Irányítás nélkül. Vörös Zászló. 1950. VIII. 31. 3.

⁸¹ OFICINSZKIJ ROMÁN: Kollektivizálás. In : Fedinec – Vehes (szerk.). 2010. 278.

⁸² U.o.278.

kapásnövények elvetésével, itt a tervet még nem teljesítették. Elvetésre vár még Borzsován mintegy 10 hektár burgonya és 15 hektár kukorica. Ennek oka az, hogy a kolhoz vezetősége semmit sem tett az állóvizek levezetésére. Csatornázást nem végeztek, az útépitő és sáncoló brigád csak papíron létezik. Farkas brigádvezető1 a kertészetben uralkodó állapotokról beszélt. A kertészetben 50.000 tő paradicsom virágzik, maholnap termést hoz, ha idejében karózzák. A brigádnak azonban egyetlen paradicsomkarója sincs. Az eddigi esős időjárás feleslegessé tette a locsolást, a kertészetnek azonban fel kell készülnie a szárazságra is. Gondoskodni kell a locsoló berendezés felszereléséről. Benkő brigádvezető arról számolt be, hogy a kolhoz 100 hektár rétyjét és 50 hektár lóheréjét csak a szőlőtermelő brigád segítségével tudták idejében lekaszálni, mivel a takarmánykészletező brigádban összesen 7 ember van. A lekaszált széna és lóhere boglyákba van rakva. A boglyák a Borzsamentén veszélyeztetve vannak... Szovjet junius 15-ére rendkívüli ülést hívott egybe a határozatban elrendelt intézkedések végrehajtásának ellenőrzésére.”⁸³

Bár a borzsovai kolhoz történetét adatok hiányában nem lehet teljes mértékben rekonstruálni, azonban a kis darabokat összerakva bizonyíthatóan létezett a borzsovai kolhoz.

Összegzésképpen elmondhatjuk a visszaemlékezők elbeszélése alapján, hogy Borzsován sem zajlott kevésbé zökkenőmentesen a kollektivizálás és a kolhozosítás, mint Kárpátalja más településein. Sajtókutatás alapján kiderült, hogy a borzsovai kolhoz már 1948-ban létezett, míg a visszaemlékezők szerint csak 1949-ben alakult meg. „1948-ba még elvetettük a földet őszelel, már 1949 nyarán már nem arathattuk le”.⁸⁴ Továbbá fény derült a kolhoz nevére is, amire egyetlen borzsovai vagy vári lakos sem emlékezett. Az emlékezetekben csak valamilyen Vörös Zászló Kolhoz maradt meg. „A kolhoz neve tán Cservonej nem is tudom mi volt.”⁸⁵ Ha töredékesen is, de miértek megválaszolódni látszanak.

A borzsovai kolhoznak azért nincs nyoma papíron, mert a '90-es években, a privatizáció idején megsemmisítették azokat, ismeretlen körülmények között. Ennek a feltárására a falubeliek érthető okok miatt nem adták a nevüket. Az emberek életében jelen van a félelem a mai napig is. Lehet látni, hogy napjainkban is megvannak a szovjet korszak által generált beidegződések. A téma további kutatást igényel, hogy a borzsovai kolhoz történetét lezártnak tekinthetnénk, azonban ehhez még sok ajtón kellene belépni.

⁸³ MALEGA ISTVÁN: Falusi Szovjet a betakarítási munkák előkészítésében. Vörös Zászló 1951 VI.14.2.

⁸⁴ HORVÁT BÉLA (1936) visszaemlékezése, Borzsova, az interjú készítésének az időpontja: 2022.04.11.

⁸⁵ MARKOS IRÉN (1941) visszaemlékezése, Borzsova, az interjú készítésének az időpontja:2023.04.20.

III. FEJEZET

OKTATÁS ÉS EGYHÁZI ÉLET BORZSOVÁN A SZOVJETIZÁLÁS IDŐSZAKÁBAN

3.1 Változások a közoktatásban a második világháború után

Az oktatást illetően Borzsován a háború előtt egy négyosztályos elemi iskola működött meglehetősen nehéz körülmények között: „Borzsován csak négy osztály volt, a háború alatt nem is jártunk iskolába. Háború előtt emlékszek két csoportra volt osztva mindenki nagy csoport meg kis csoport, úgy tanultunk együtt. Az iskola az egykori mozi helyén állt, Borzsova központjában, szembe a jelenlegi borzsovai iskolával. A tanító vitte a fát, hogy tüzeljen a kályhába.”⁸⁶

2. kép: Tanulói csoportok Borzsován az 1930-as években.⁸⁷

Forrás: Simon Márta tulajdona

A háborút követő változások nagyban érintették az oktatási rendszert is Kárpátalja-szerte. A háború kitörését követően azonban teljesen megszűnt az oktatás Borzsován, csak három év múlva indulhatott újra. Visszaemlékezők szerint, aki tanulni szeretett volna, annak szomszédos községbe, Nagymuzsalyba kellett mennie,⁸⁸ azonban sokan nem teheték meg, mivel dolgozni voltak kénytelenek. „Nem tudtunk tanulni, mert kitört a háború csak négy osztályt jártam. A háború után már nem mentem tovább, mert sokat kellett dolgozni nagyon szegények voltunk.”⁸⁹

⁸⁶ MOLNÁR MÁRIA (1925) visszaemlékezése, Borzsova, az interjú készítésének az időpontja:2013.04.10

⁸⁷ MOLNÁR MÁRIA (1925) visszaemlékezése, az iskolai csoportban.

⁸⁸ HORVÁT BÉLA (1936) visszaemlékezése, Borzsova, az interjú készítésének az időpontja: 2022.04.11.

⁸⁹ MOLNÁR MÁRIA (1925) visszaemlékezése, Borzsova, az interjú készítésének az időpontja:2013.04.10

Az értelmiségiek és a hivatalnokok túlnyomó része Magyarországra és Csehszlovákiába távozott (szökött). Az értelmiségiek távozása igen csak nagy űrt hagyott maga után az oktatásügyben is. Az átalakítás erre is rányomta a bélyegét. Az oktatásügyben nem szűnt meg a magyar nyelv teljes mértékben, továbbra is használhatták a magyar nyelvet a tantermekben. 1944-1945-ös években csak az elemi osztályokban folyt a magyar nyelv használata. 1945 őszén az iskola kezdésekor már az általános iskolák megnyíltak és ott is magyar nyelven folyhatott az oktatás. Nem volt magyar nyelvű oktatás azokban a falvakban ahol görög katolikus vallást gyakorolták, mert azok a falvak automatikusan vallás alapján ukránnak nyilvánítottak annak ellenére, hogy laktak ott magyarok.⁹⁰ A tanítás a pedagógus nyelvtudásával volt összhangban. Az orosz nyelvet eredményesebbé akarták tenni és ezért 1953-tól a magyar tannyelvű középiskolákat, amikor megnyitották azzal egy időben a magyar gyerekek számára orosz vagy ukrán tannyelvű osztályok is indultak.⁹¹ Sztálin halálával nem változott meg egy csapásra minden az iskolában a változások igen lassan zajlottak.⁹²

Szerkezetileg az iskolák is átalakultak. A népi vagy a polgári iskolákat és a gimnáziumokat felváltották az általános középiskolák. A tankönyveket is teljesen lecserélték, revízióknak vetették alá, főleg az irodalmat.⁹³ Kárpátalján a magyarságnak nagy csapásnak számított a bevezetett oktatási rendszer. A célja mindenképpen az volt, hogy felgyorsítsa a beolvasztási politikát. Későbbi időkben, több magyar iskolában is a magyar nyelvet felváltotta az orosz nyelv.⁹⁴ 1944. december 5-én hoztak egy döntést miszerint az iskolai könyvtárban azok a könyvek, amelyek nem orosz és ukrán nyelven íródtak, el kell távolítani. A magyar és német nyelvű tankönyveket, a szépirodalmi műveket továbbá térképeket, plakátokat, amelyek az „ellenség” nyelvén íródtak, megsemmisítették.

1944–45-ben azonban nem voltak még elavulva a könyvek, amik megmaradtak, azonban a tartalma az anyagmennyiség és az életkori sajátosságok figyelmen kívül hagyása azonban szinte taníthatatlanná tette azokat. Voltak olyan területek, ahol két-három évet szünetelt a rendszeres iskolai oktatás, ami Borzsova esetében is megfigyelhető volt. Ismeretes, hogy a világháború idején az iskolaépületeket nem rendeltetésszerűen használták és a harci események után továbbra sem adták vissza eredeti célirányos használatra.⁹⁵

Az új hatalom deklarált célkitűzése volt a háború után az oktatás területén az írástudatlanság teljes felszámolása Kárpátalja-szerte, mivel megközelítőleg hatvanötezer személyt érintett ez a

⁹⁰ OROSZ ILDIKÓ ILDIKÓ: A magyar nyelvű oktatás esélyei Kárpátalján. Intermix Kiadó, Ungvár – Budapest, 1995. 6.

⁹¹ OFICINSZKIJ ROMÁN: Magyar oktatásügy és internacionalizmus. In : Fedinec – Vehes (szerk.) 307.

⁹² SZAMBOROVSKYNÉ NAGY IBOLYA: Oktatáspolitikai és történelemtanítás a Szovjetunióban és Ukrajnában (1945–2010).

⁹³ FEDINEC i.m. 2010. 221.

⁹⁴ SOÓS KÁLMÁN – MEDVEC ANDREA: „Akkoriban ez még igen nagy bűn volt.” Adalékok Magyarország és a kárpátaljai magyar kisebbség kapcsolatának alakításához (1945-1989). In: Hatodik Síp, 1999/1-4.

⁹⁵ SZAMBOROVSKYNÉ NAGY. i.m. 53.

probléma, ami a felnőtt lakosság 15 százalékát jelentette.⁹⁶ A hiányosságok az írni-olvasás, illetve a számolás terén, Borzsován is jelen volt: *„Annak is örültünk, hogy ha tudtunk olvasni vagy megszámolni a lisztért kapott pénzt a malomba, de voltak, akik nem tudták és ezért sokat becsaptak. Nem annyit adtak amennyi járt.”*⁹⁷

1948-ban a kinevezett szovjet elnök Bordás János az írástudatlanság megszüntetésére létrehozott egy bizottságot és Viszánik Istvánt töltötte be a bizottság elnöki tisztségét. *„Viszánik elvtárs beszámolt arról, hogy még 1947 őszén a tanítók és a komszomolok bevonásával Sütő Géza vezetése alatt 5 tagú bizottság járta be a falut, abból a célból, hogy megállapítsák az írástudatlanok és a kevésbé írni tudók számát.”*⁹⁸ A bizottság a faluban 14 írástudatlant talált és 6 kevésbé írni tudót, ebből kifolyólag tanfolyamokat szerveztek az írástudatlanság felszámolása céljából. Az eredmény az lett, hogy heti 3-3 foglalkozással az írástudatlanság Borzsován *„likvidálva lett”*: 14 írástudatlan közül már jó eredménnyel levizsgáztak. Jó eredményeket ért el Magyar Sándor, Nikovics Ilona és mások.⁹⁹

3.2 Egyházi élet Borzsován a szovjetizálás idején.

A kommunizmus kíméletlen harcot folytatott a történelmi egyházakkal szemben is, céltudatosan szorították ki az egyházat a társadalmi élet minden területéről. A rendszer kiépítésének az egyik fontos és fő összetevője volt a szovjet ateista nevelés, amely veszélyeztette az egyházközségeket. Azonban a lakosság nemzetiségtől függetlenül vállasos volt, és igyekeztek betartani az egyházi előírásokat, megülni az egyházi ünnepeket. Ebből az elvből kifolyólag bezárták tömegesen a templomokat elkezdtek üldözni a papságot, és erőteljesen folyt a propaganda. A totalitárius rezsim szeme elől egyetlen felekezet sem bújhatott el. Az 1940-es évek második felére a szovjetizált Kárpátalján üldözték az egyházakat különösen a görög katolikus egyházat.¹⁰⁰ Negyven év leforgása alatt Kárpátalján különböző felekezetekből 58 templomot, kápolnát és harangtornyot koboztak el, és az utak mentén a keresztek semmisítették meg. Az egyház tulajdona állami tulajdonba ment át. 1944 októberében Kárpátalját „felszabadították” azonnal megkezdődött a magyar és a német lakossággal együtt a történelmi egyházak vezető papjainak és püspökeinek a letartóztatása és elharcolása, ide tartoztak a római katolikus, görög katolikus református egyházvezetők. Szó volt arról, hogy semmilyen sérelmeik nem lesznek ezeknek az elhurcolt

⁹⁶ OFICINSZKIJ ROMÁN: Kissebbségi magyar közösségek a 20. században. szerkesztők: Bárdi Nándor-Fedinec Csilla-Szarka László. Budapest 2008. 300.

⁹⁷ MOLNÁR MÁRIA (1925) visszaemlékezése, Borzsova, az interjú készítésének az időpontja: 2013.04.10

⁹⁸ VÖRÖS ZÁSZLÓ. 1947. V. 16. 2.

⁹⁹ Uo:2.

¹⁰⁰ BOTLIK. i.m.1997. 275.

papoknak, de koránt sem lehetett hinni ezeket a szavakat.¹⁰¹ Az ateizmus a szovjet társadalomban egy állami forma, doktrína volt. Az ateista nevelés az iskolákban is megjelent és sajátos formát öltött az egyéni foglalkozások során azokkal az iskolás gyerekekkel, akik erősen vallásos családból érkeztek. A pedagógusoknak kötelessége volt minden órán szembeállítani a tudományt és a haladást az egyházzal szemben, akik úgymond elleneztek a tudományosságot.¹⁰² „Tiltották a tanítók is hogy nem szabad menni templomba. Papokat is elvitték ugyan úgy, mint mindenkit.”¹⁰³ . „Ó hát a tanítók is mondták, hogy nem szabad menni templomba, amelyik gyermek elment templomba kitették az állásából a tanítót. Tiltották a tanítók is hogy nem szabad menni templomba.”¹⁰⁴ „Én vótam templomba elmentem Ica nénivel, hát másnap a tanító olyan pofont adott, hogy majdnem kiestem a székből.”¹⁰⁵

Nem volt titok hogy szerettek volna megteremteni egy ateista társadalmat, mert jól tudták, hogy az egyház képes egy közösséget összefogni, a papok, lelkészek tudják ösztönözni az embereket és akár szembe is állhatnak a hatóságok elveivel is. A sajtó erőteljesen az terjesztette, hogy az egyházak a nép ellenségei és hogy az egyház a nép ópiumaként működik. Ezekkel az állításokkal ostromozták folyamatosan az egyházakat többek között a Vörös Zászló erőteljes propagandájában is testet öltött.¹⁰⁶ „A vallási hit, jelentős mértékben hagyományból, megszokásból fakad. A hagyomány a szörnyű konzervatív erő, amely a múlt súlyával nyomja az embereket, a régi elképzelések kereteiben tartja az emberek öntudatát. Az összes holt nemzedékek hagyományai, mint egy lázalom nehezdednek az élők agyára írta Marx Károly....A vallásos hitek szívóssága a szükséges felvilágosultság, a helyes materialista világnézet hiányában keresendő. Tudás nélkül nem lehet tudományos világnézet, nem lehet megszabadulni az előítéletekűl és babonáktól. A tudás az a nagy erő, amely kiszorítja a vallásos hitet, rámutat a vilit felismerésének és átalakításának útjaira. A tudományos ismeretek megszerzése akaratot, munkát, következetességet igényel, míg a vallásnak nincs szüksége erre, mivel az csak a vak hiten alapszik....A tudomány már régen bebizonyította, hogy soha nem volt, nincs és nem is lesz túlvilági élet....”¹⁰⁷

Kölcsönösen hatott az üldözésre az úgynevezett „kollektív bűnösség elve” mert a magyar német lakosságot megbélyegezték a háborús bűnösséggel. Az embereken hamar úrrá lett a félelem, mert nagyon sok pap kényszerült elhagyni a szülőföldjét, hogy ne kerüljenek az NVDK kezére, voltak, akik itt maradtak és nem bántak velük kegyesen, korlátozták és fokozatosan leszűkítették az

¹⁰¹ SZAMBOROVSKYKYNÉ NAGY IBOLYA: Egyházpolitika szovjet módra. In.: Kárpátalja története Örökség és kihívások. Főszerk.:Dr. Csatóry György. II. RF KMF – „RIK-U” Kft., Beregszász–Ungvár, 2021. Old.: 528.

¹⁰² FEDINEC .i.m. 2010. 287-288.

¹⁰³ MARKOS IRÉN (1941) visszaemlékezése, Borzsova, az interjú készítésének az időpontja: 2023.04.20.

¹⁰⁴ MARKOS IRÉN (1941) visszaemlékezése, Borzsova, az interjú készítésének az időpontja:2023.04.20

¹⁰⁵ FARKAS JÚLIA (1948) visszaemlékezése, Borzsova, az interjú készítésének az időpontja:2023.05.02

¹⁰⁶ BOTLIK JÓZSEF-DUPKA GYÖRGY: Ez hát a hon. Mandátum Kiadó. Budapest. 1991.117.

¹⁰⁷ Miben rejlik a vallás és a hit fennállásának oka. Vörös Zászló. 1958. január. 8. 2.

egyházmegyék működését és állandó félelemben tartották őket.¹⁰⁸ A szovjet vezetés teljesen felszámolta a hitoktatást a templomokban megfosztották őket az ingatlanjaiktól, a könyveiket pedig elégették.¹⁰⁹

A szovjet mintára történő átformálás egy folyamat volt, ami néhány évet ölelt fel és a Néptanács hajtotta végre a tervek szerint.

Az 1944. december 5-én kiadtak egy dekrétumot, aminek alapján az egyház és az állam az egyház és az iskola szét lett választva. 1945. április 5-én elfogadtak egy vallás szabad megválasztásáról szóló határozatot. 1945-ben 54. határozat alapján 1945. április 20-án az egyházi vagyonhasználatról hoztak döntést, aminek az értelmében minden egyes ingó és ingatlan vagyontárgy a hívek tulajdonába kerül. Továbbá döntést hoztak arról, hogy a görög-katolikus egyház átadja a híveit az ortodoxközösségekhez, természetesen ez nem tetszett a híveknek és a lelkészeknek és az elégedetlenségüket fejezték ki.¹¹⁰ Az egyházak az Állami Politikai Hivatal felügyelete alá esett és csak formálisan volt valójában megengedve a szabad mozgás az egyházak számára, mert Sztálin úgy gondolta, hogy hasznot hozhat, még az egyház az államnak csak megfelelően kell idomítani őket. Kettős mércével kellett szembenézni a Kárpátaljai pravoszláv egyházat támogatta és minden más úgymond nyugati keresztény felekezeteket próbált beolvasztani a pravoszláv egyházba, mint a református a görög és római katolikus egyházakat.¹¹¹

A görög katolikus hívek beolvasztására irányuló erőfeszítések Borzsován szintén jelen voltak. *„Akarták vón, hogy a görög is átálljon pravoszlávnak”¹¹²* – emlékezik vissza a borzsovai katolikus templom gondnoka. *„Ez a templom görög római, mert két vallás van benne. Mind a kettő görög csak két szertartás van benne... Rendesen 1990-től van megengedve. Azelőtt titokba volt, például amikor a testvéreimet temettük vón el, kellett menni a paphoz. Fancsikán egy pincébe lakott a pap. Akkor meg utána az az öreg pap, aki itt volt nálunk Tamás atya az Kovászón volt egy kis szoba-konyhás lakásba és ü járt össze vissza egy misét tartani. Nem volt szabad misét tartani, keresztelni is úgy kereszteltünk, úgy volt, hogy szóltunk egy katolikus papnak két-három gyermeket összegyűjtöttünk és akkor úgy voltunk. Gyalog kellett meg szekérrel menni Benébe megkeresztelni. Vagy Kovászóra vittük el vagy Benébe... Nagyon ritkán se egy karácsony se semmi nagyon ritkán húsvétkor inkább. Nem engedtek, nem volt se az, hogy mehettünk templomba. Meglátott a tanító hogy viszem a kosarat szentelni, oszt az iskolába olyan pofont kaptam. Régen azt mondták a tanítók,*

¹⁰⁸ DUPKA. i.m. 2014. 51.

¹⁰⁹ DUPKA GYÖRGY: Egyházüldözés Kárpátalján 1944 - 1991. Szolyvai Emlékbizottság – Intermix Kiadó. Ungvár – Budapest. 2017. 9.

¹¹⁰ РІЗАК. І. М.: Реабілітовані історією. Закарпатська Область БАТ. Науково-документальна серія книг. Закарпаття. Угородню. 2003. 97.

¹¹¹ DUPKA. i.m. 2017. 9.

¹¹² SÁRKÖZI JULISKA (1957) visszaemlékezése, Borzsova, interjú készítése: 2023. 05. 14.

*hogy nincs Isten, azért vertek minket. Ameddig nem volt itt katolikus templom a reformátusba jártunk.*¹¹³

A falu hívei többnyire a református templomot látogatták és a szovjetizálás idején is mert többnyire a református templom működött. A templomról a legkorábbi kép 1901¹¹⁴-ben készült, később felújításra szorult az évek során, 1930-ban majd 1982-ben és napjainkban is folyik a belső és külső renoválás. A reformátusok akár csak a római katolikus hívek mind magyar emberek voltak. A kommunista rendszer 1945 végén már azt a kérdést feszegették, hogy hogyan is lehet a protestánsokat az ellenőrzésük alá vonni. 1946-ban kezdődött meg a lelkészek letartóztatása és deportálása ahol sokan meg is haltak fogságba estek.¹¹⁵

Az 1941-es népszámlálási adatok szerint a település felekezeti megoszlása a következő táblázatba figyelhető meg és látható, hogy a Református Egyházközségben voltak a hívek a legtöbben.

3. táblázat: A népesség száma vallás szerint Borzsován, 1880-1941 között¹¹⁶

Év	Római katolikus	Görög kaolikus	Görög-keleti	Evangélikus	Református	Izraelita	Egyéb
1880	38	29	–	–	408	71	–
1910	47	65	–	–	529	121	–
1921	39	107	–	–	567	113	3
1930	135	136	709	–	1	112	5
1941	74	144	1	2	733	103	1

Az általunk vizsgált időszakban Csuha Imre volt a református lelkipásztor.¹¹⁷ Mivel a helyi református lelkész feljegyzése szerint a szovjetvezetés az anyakönyveket bekérte, ezért 1947-től Borzsován új anyakönyvet voltak kénytelenek nyitni.¹¹⁸ A születési anyakönyv máig fennmaradt, ebből tudhatjuk meg, hogy 1947-től a növekedés állt be a születésszámokat illetően Borzsován, ami valószínűsíthetően annak is betudható, hogy az elhurcolt férfiak 1946-tól elkezdtek fokozatosan hazatérni a lágerekből. (3. sz. diagram)

¹¹³ SÁRKÖZI JULISKA (1957) visszaemlékezése, Borzsova, az interjú készítése: 2023. 05. 14.

¹¹⁴ 10. számú melléklet

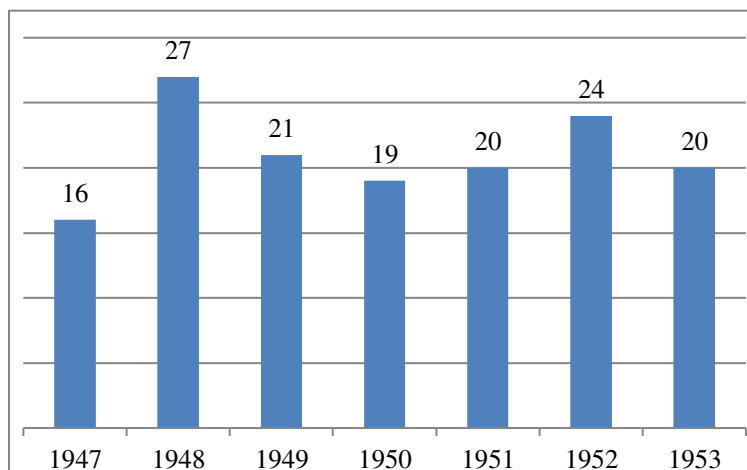
¹¹⁵ MOLNÁR D. i.m. 2021. 539.

¹¹⁶ KEPES JÓZSEF: Kárpátalja Településének vallási adatai (1880-1941). Budapest. 2000. 87.

¹¹⁷ 12 számú. melléklet

¹¹⁸ 11. számú melléklet.

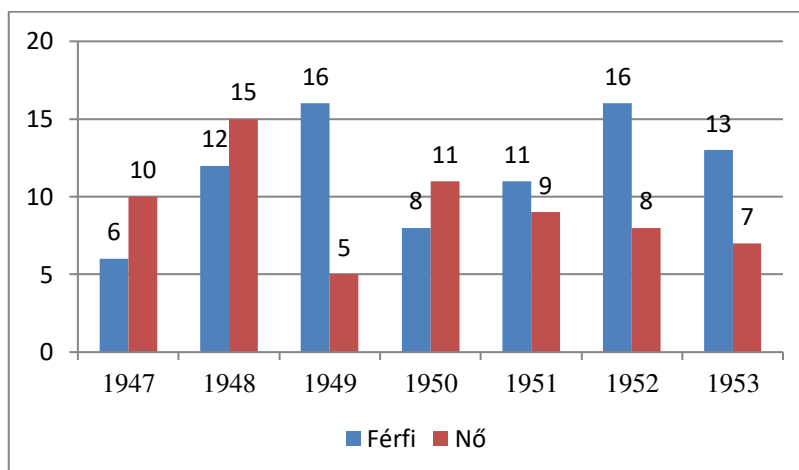
3. diagram: A borzsován született református hívek évek szerinti megoszlása.

Forrás: A Borzsovai Református Egyházközség születési anyakönyvi kivonata 1947-től 1953-ig.

Az alábbi adatok szerint megfigyelhető az 1947-től egészen 1953-ig a borzsován született református hívek nemek szerinti megoszlása. (4. sz. diagram)

4. diagram: A borzsován születettek református hívek nemek szerinti megoszlása

Forrás: A Borzsovai Református Egyházközség születési anyakönyvi kivonata 1947-től 1953-ig.

A háború utáni időszak évtizedei egyházpolitikája szinte lehetetlenné tette az egyházközségek mindennapjait. Szigorú ellenőrzések alá vonták az egyházakat pénzügy téren is.¹¹⁹ Sztálin halála után 1953-ban enyhülés következett, Nyikita Hruscsov időszakában megváltozott az ateista propaganda, hiába erőltette az állam minden eszközzel az ateizmust valójában sohasem sikerült kiirtani az emberek lelkéből a hitet, ami talán mindvégig segítette őket a szovjet korszak alatt.¹²⁰

¹¹⁹ OFICINSZKIJ ROMÁN: Megtúrt pravoszlávok és üldözött reformátusok. In : Fedinec – Vehes (szerk.). 2010. 298.

¹²⁰ BOTLIK. i.m. 1997. 290.

ÖSSZEGZÉS

Jelen diplomamunkában a szovjet rendszer kiépítésének időszakát vizsgáltuk meg az egyik magyarlakta többségű község, név szerint Nagyborzsován belül. Célul tűztük ki, hogy átfogó és részletes képet kapjunk a vizsgált település életének a változásairól a szovjetizálás ideje alatt, amellyel egyben hozzájárulunk Kárpátalja történelmének részletesebb megvilágításához. A munka elvégzésében elsőként az adatközlők visszaemlékezései, valamint a korabeli sajtó álltak rendelkezésre, illetve a kapcsolódó szakirodalom. Mindezek alapján foglaltuk össze a szovjet rendszer kiépítésének kísérő jelenségeit.

Az első fejezetben tárgyaltuk azokat a mozzanatokot, amikor Borzsovára is megérkezett a „felszabadító” hadsereg. Sajnálatos módon levéltári adatok hiányában csak a visszaemlékezők szavaira támaszkodhattunk és tudhattuk meg azt, hogy a szovjetesítés ebben a faluban sem történt máshogyan, mint amit a már a különböző munkákban olvashattunk. *„Igen féltem az orosz katnáktul, mondták, hogy jönnek az oroszok én meg féltem. Megláttam egyet ordítottam sírtam, annyira féltem. Nem tudom már hány éves vótam. Nem hallottam, hogy erőszakoskodtak nem hallottam, de nagyon féltem.”*¹²¹ Elmondások szerint Borzsován is megjelent a 0036 számú parancs, ami szintén arra szólította fel a 18–50 éves korú férfiakat, hogy jelentkezzenek egy „kis munkára”, ami hosszú évekbe telt, akiknek sikerült azonban haza térniük azok sem éltek sokáig. A második alpontban a donbászi munkaszolgálatlal foglalkoztunk sikerült visszaemlékezések alapján felderíteni a mostoha körülményeket, ami megerősíti ez eddigi beszámolókat is.

A második fejezet jelen munka egy meghatározó része. Foglalkoztunk ebben a fejezetben az általánosan a kolhozosítással, feldolgozva a visszaemlékezők megélt tapasztalatait. Kísérletet tettünk a kolhozszerzés kusza szálainak a kibogozására. Kezdetbe egyetlen adat utalt arra, hogy Borzsován a kolhoz 1948. augusztus 8-án alakították meg és az Andrejev nevet kapta. A megkérdezettek cáfolták és mindvégig alították, hogy mindig is együtt volt a vári kolhossal és soha sem volt külön és ezért a Vörös Zászló nevet kapta. Végül borzsovai Andrejev kolhoz megalakulásának folyamatát a korabeli sajtó alapján lehetett részlegesen rekonstruálni. A kolhoznak azért nincs nyoma papíron, mert a kilencvenes években, a privatizáció idején megsémisítették azokat, emellett sok más Borzsovára vonatkozó adatot is. A kolhozra vonatkozó dokumentumok kutatása „nyomozásba” torkollott, amely során nehézségekkel, a verbális félelemkeltéssel is szembesülni kellett.

A harmadik fejezet az oktatásüggyel és a helyiek hitéletével foglalkozik, azokat a nehézségeket tárja fel, amelyekkel a falu lakói szembesültek a vizsgált időszakban.

¹²¹ MARKOS IRÉN (1941) visszaemlékezése, Borzsova, az interjú készítésének az időpontja: 2023.04.20.

Összességében elmondhatjuk, hogy a szovjet államfordulat Borzsova lakosságának az életében a legszörnyűbb eseményeket hozta. Hasonlóan jelennek meg az atrocitások, az átélt félelmek és fájdalmak, amik 1944 és 1953 között járta át Kárpátalját a málenkij robottól kezdve egészen az egyházak üldözéséig. A szovjet rendszer kiépítésének első tragikus kísérőjelensége itt is a magyar férfiak munkatáborokba való elhurcolása volt, majd ezt követte a kolhoz rendszer létrehozása. Elsőként Borzsován is eltörölték a magántulajdont és elvégezték a kuláktalanítást, majd hozzáláttak a kolhoz létrehozásához. A kolhozba való belépést Borzsován is megfélemlítés kísérte. A kolhoz működéséhez azonban nagymértékben hozzájárult a lakosságtól elkobzott gazdasági felszerelések. A kolhoz vezetősége a szovjet kultúra terjesztését Borzsován is elsődleges feladatuknak tartották. A szovjet rendszer kiépítésének jellemző vonásai tehát Borzsován is megmutatkoznak.

Bízunk benne, hogy jelen munka kis darabkaként, hozzájárul annak a teljes képnek a kialakításához, ami a Kárpátalján a szovjet rendszer kiépítését jelenti.

Резюме

У цій дипломній роботі розглянуто період побудови радянської системи в селі Боржава, де більшість населення угорської національності. Ми поставили собі за мету отримати всебічне та детальне уявлення про зміни в житті населеного пункту в період радянзації, сприяючи цим самим детальнішому висвітленню історії Закарпаття. Під час роботи, впершу чергу, були використані спогади людей, преса того часу та історична література. Взявши до уваги всю інформацію ми підбили підсумки побудови радянської системи. Підбивши підсумки можна сказати, що зміна влади принесла негативні наслідки в житті жителів Боржави. Подібним чином представлені й жорстокості, пережиті страхи і болі, якими пройшло Закарпаттям 1944 -1953 роках, від « Маленької роботи» до переслідування церков. Першим трагічним фактом побудови радянської системи стала депортація угорських чоловіків до трудових таборів, а потім створення колгоспної системи. Спочатку в Боржаві ліквідували приватну власність і « куркулів», а потім почалося створення колгоспу. Вступ до колгоспу супроводжувався в Боржаві залякуванням. Вилучений у населення господарський реманент перейшов у власність колгоспу. Керівництво колгоспу вважало своїм першочерговим завданням поширення радянської культури і в Боржаві.

Felhasznált források

Levéltári források:

1. KÁRPÁTALJAI TERÜLETI ÁLLAMI LEVÉLTÁR ungvári részlege. Fond P-14. Opisz 1. Odinica Zberihányá 220.,45.
2. KÁLT, Fond P-14, opisz 1, Odinica Zberihányá 46.
3. KÁLT, Fond P-14, opisz 1, Odinica Zberihányá 47.
4. KÁLT, Fond P-14, opisz 1, Odinica Zberihányá 48.
5. KÁLT, Fond P-14, opisz 1, Odinica Zberihányá 49.
6. KÁLT, Fond P-14, opisz 1, Odinica Zberihányá 50.
7. KÁLT, Fond P-14, opisz 1, Odinica Zberihányá 51.
8. KÁLT, Fond P-14, opisz 1, Odinica Zberihányá 52
9. KÁLT, Fond P-973, opisz 2, Odinica Zberihányá 30.

Szakirodalom:

10. MÓRICZ KÁLMÁN: Kárpátalja sorsfordulói. Hatodik Síp Alapítvány. Budapest, 2001.
11. BOTLIK JÓZSEF – DUPKA GYÖRGY: Ez hát a hon. Budapest, Mandátum Kiadó, Universum Kiadó, Szeged, 1991.
12. BOTLIK JÓZSEF – DUPKA GYÖRGY: Magyarlakta települések ezredéve Kárpátalján. Intermix Kiadó, Ungvár – Budapest, 1993.
13. BOTLIK JÓZSEF: Hármaskereszt alatt. Görög katolikusok Kárpátalján az ungvári uniótól napjainkig (1646-1997). Hatodik Síp Alapítvány - Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 1997.
14. CSANÁDI GYÖRGY: Sorsfordító évek sodrásában. Fejezetek Beregvidék történelmi múltjából. PoliPrint, Ungvár, 2004.
15. DUPKA GYÖRGY – KORSUN ALEKSEI: A „Malenykij Robot” a dokumentumokban. Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest. 1997.
16. DUPKA GYÖRGY: Az elítélt és kivégzett görögkatolikus papokról összegyűjtött adattár. Kárpátaljai Magyar Gulag-lexikon. Intermix Kiadó, Ungvár – Budapest, 1999
17. DUPKA GYÖRGY: Halottaink 1944-1959. A kárpátaljai szovjet népiirtás eddig ismert áldozatainak névsora. Intermix Kiadó. Ungvár-Budapest. 2014.
18. DUPKA GYÖRGY: Sztálini terrorakciók Kárpátalján. In. Bkura, Dupka, Kovács, Kovács, Molnár D., Tóth 2009.
19. FEDINEC CSILLA - VEHEŠ MIKOLA: Kárpátalja 1919 - 2009. Argumentum kiadó. Budapest, 2010.
20. FEDINEC CSILLA: A Csehszlovákiától a Szovjetunióhoz csatolt Kárpátalja magyar kisebbségének helyzete (1944- 1946).

21. FEDINEC CSILLA: Magyar oktatásügy és internacionalizmus. In : Fedinec – Vehes (szerk.). 2010.
22. KEPES JÓZSEF: Kárpátalja Településének vallási adatai (1880-1941). Budapest. 2000.
23. MOLNÁR D. ERZSÉBET: A kárpátaljai németek elhurcolása a szovjet rendszer kiépítése idején. In. „*Otthon a könny is édes*”. 1944-1955 Kényszermunkára hurcolt kárpátaljai magyarok a németek nyomában a Donyec-medencében. (szerk.:) BAKURA Sándor, DUPKA György, KOVÁCS Elemér, KOVÁCS Erzsébet, MOLNÁR D. Erzsébet, TÓTH Zsuzsanna. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2009.
24. MOLNÁR D. ERZSÉBET: A málenkij robotra elhurcolt kárpátaljai magyarok egy felmérés tükrében In.: A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Lehoczky Tivadar Intézetének tanulmánygyűjteménye. PoliPrint, Ungvár, 2010.
25. MOLNÁR D. ERZSÉBET: Kárpátaljai magyarok a donbászi munkaszolgálaton (egy felmérés tükrében) In.: A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Lehoczky Tivadar Intézetének tanulmánygyűjteménye. PoliPrint, Ungvár, 2010.
26. MÓRICZ KÁLMÁN: Nagydobrony. Mandátum Kiadó, Hatodik Síp Alapítvány, Beregszász – Budapest, 1995.
27. OROSZ ILDIKÓ: A magyar nyelvű oktatás esélyei Kárpátalján. Intermix Kiadó, Ungvár – Budapest, 1995. 77
28. PEKAR B. ATHANASIUS: „Tanúim lesztek.” Adalékok a kárpátaljai görög katolikus egyház vértanúságához. Felsőmagyarország Kiadó, Miskolc, 2003.
29. ROMSICS IGNÁC: Nemzet, nemzetiség és nemzetállam. Kelet-Közép- és Délkelet-Európában a 19. és 20. században. Budapest, Napvilág Kiadó, 1998.
30. RUSZIN EMIL: Magyarok a Kárpátalján. A félmúlt üzenete, Budapest, 1991.
31. SOÓS KÁLMÁN – MEDVEZ ANDREA: „Akkoriban ez még igen nagy bűn volt.” Adalékok Magyarország és a kárpátaljai magyar kisebbség kapcsolatának alakításához (1945-1989). In: Hatodik Síp, 1999/1-4. 39. Stark Tamás: Magyarok a szovjet kényszermunkatáborokban. In: Kortárs, 46. (2002) 2–3. sz.
32. SZAMBOROVSKYKYNÉ NAGY IBOLYA: Oktatáspolitikai és történelemtanítás a Szovjetunióban és Ukrajnában (1945–2010). Ungvár. 2013.
33. TÓTH GÁBOR: „Az eltávolítás haladéktalanul végrehajtandó”. Deportálások Kárpátalján a második világháború idején. Műhelytanulmány 32. Budapest, EÖKIK, 2008.
34. VEHES MIKOLA – MOLNÁR D. ISTVÁN – MOLNÁR JÓZSEF – OSZTAPEC JURIJ – OFICINSZKIJ ROMÁN – TOKAR MARIAN – FEDINEC CSILLA – CSERNICKÓ ISTVÁN: Kárpátalja évszámokban 1867-2010. Hoverla, Ungvár, 2011.

35. РІЗАК. І. М: Реабілітовані історією. Закарпатська Область ВАТ.
Науково-документальна серія книг. Закарпаття. Угородю. 2003.

Felhasznált internetes források:

36. Kárpátalja nemzetisége,
https://library.hungaricana.hu/hu/view/NEDA_nemzetisegi_Karpatalja_1880-1941/?pg=215&layout=s letöltés. 2023. 04. 26.
37. Donbászimunkaszolgálat, <https://www.google.com/search?q=A+donb%C3%A1szi+munkaszolg> letöltés: 2023. 04. 30.

Forrásgyűjtemények, adatbázisok:

38. Málenkij robot. Áldozatok. https://kmf.uz.ua/mr/4_nevek_bereg.html#borzsova
letöltés: 2023. 04.

Adatközlők:

39. Farkas Julia visszaemlékező (1948), Borzsova, az interjú készítésének az időpontja: 2023.05.02.
40. Fring Aranka visszaemlékező (1941), Borzsova, az interjú készítésének az időpontja: 2023.04.20.
41. Hegedűs József visszaemlékező (1940), Borzsova, az interjú készítésének az időpontja: 2022.04.22
42. Horváth Béla visszaemlékező (1936), Borzsova, az interjú készítésének az időpontja: 2022.04.11.
43. Kis Irén visszaemlékező (1941), Borzsova, az interjú készítésének az időpontja: 2023.04.20
44. Markos Irén visszaemlékező (1941), Borzsova, az interjú készítésének az időpontja: 2023.04.20.
45. Molnár Mária visszaemlékező (1925), Borzsova, az interjú készítésének az időpontja: 2013.04.10.
46. Sipos Béla visszaemlékező (1939), Borzsova, az interjú készítésének az időpontja: 2023.03.13.

Sajtó:

47. Vörös Zászló. 5. évfolyam 16. szám. 1948.
48. Vörös Zászló 1948. VII.1.2
49. A körzet 17-ik kolhoza. Vörös Zászló 1948. VIII. 12. 2.
50. Homoki Béla: A tavaszi vetőmag kitisztítva kerül a raktárba. Vörös Zászló 1948 XII.18. 2.
51. Vörös Zászló 1947 VIII.7.2

52. Vörös Zászló 1948 VII.1.2.
53. Bodnár János: Milyenek kell lennie a kolhozistának. Vörös Zászló 1948 IX. 16. 1.

Mellékletek

1. számú melléklet

A borzsovai elhurcoltak névsora

Cso: Borzsova 45

Időpont	Név	Magyarországi szülői hely	Magyarországi születési hely	Magyarországi születési hely	Magyarországi születési hely
1	Andrási Károly	Borzsova	1912	"	"
2	Andrási Károly	Borzsova	1922	"	"
3	Balogh Károly	"	1911	"	"
4	Galambos Károly	"	1897	"	"
5	Galambos József	"	1924	"	"
6	Hári Károly	"	1924	"	"
7	Hári Károly	"	1904	"	"
8	Hári Károly	"	1923	"	"
9	Hári Károly	"	1925	"	"
10	Hári Károly	"	1899	"	"
11	Hári Károly	"	1902	"	"
12	Hári Károly	"	1935	"	"
13	Hári Károly	"	1913	"	"
14	Hári Károly	"	1897	"	"
15	Hári Károly	"	1903	"	"
16	Hári Károly	"	1914	"	"
17	Hári Károly	"	1897	"	"
18	Hári Károly	"	1925	"	"
19	Hári Károly	"	1911	"	"
20	Hári Károly	"	1925	"	"
21	Hári Károly	"	1922	"	"
22	Hári Károly	"	1926	"	"
23	Hári Károly	"	1907	"	"
24	Hári Károly	"	1912	"	"
25	Hári Károly	"	1913	"	"

2. számú melléklet

A borzsovai elhurcoltak névsora

№	Név	napjainak elhurcolásának helye	évszám	hazavetése helye	hazavetése évszám
1	Andrási Sándor	Fegyverhaza	1926	Fegyverhaza	1926
2	Andrási Sándor	Fegyverhaza	1926	"	"
3	Andrási Sándor	Fegyverhaza	1919	"	"
4	Andrási Sándor	Magyarország	1897	"	"
5	Andrási Sándor	Pécs	1903	"	"
6	Andrási Sándor	Borsos	1900	"	"
7	Andrási Sándor	"	1903	"	"
8	Andrási Sándor	Fegyverhaza	1918	"	"
9	Andrási Sándor	"	1925	"	"
10	Andrási Sándor	"	1905	"	"
11	Andrási Sándor	"	1905	"	"
12	Andrási Sándor	Magyarország	1901	"	"
13	Andrási Sándor	"	1903	"	"
14	Andrási Sándor	Borsos	1905	"	"
15	Andrási Sándor	Fegyverhaza	1910	"	"
16	Andrási Sándor	"	1913	"	"
17	Andrási Sándor	"	1922	"	"
18	Andrási Sándor	"	1925	"	"
19	Andrási Sándor	Társod	1908	"	"
20	Andrási Sándor	Fegyverhaza	1899	"	"
21	Andrási Sándor	"	1912	"	"
22	Andrási Sándor	"	1925	"	"
23	Andrási Sándor	"	1925	"	"

KTÁL., P-14. fond, op.1.,od.zb.220.,46. lap

3. számú melléklet
A borzsovai elhurcoltak névsora

Nr.	Név	napjainak elhurcolásának helye	évszám	napjainak elhurcolásának helye	évszám	napjainak elhurcolásának helye	évszám
1
2	1926
3	1926
4	1919
5	1897
6	1903
7	1900
8	1903
9	1918
10	1925
11	1908
12	1905
13	1901
14	1901
15	1903
16	1905
17	1910
18	1913
19	1922
20	1925
21	1908
22	1899
23	1912
24	1925
25	1925

KTÁL., P-14. fond, op.1.,od.zb.220.,47. lap

4. számú melléklet
A borzsovai elhurcoltak névsora

név	születési helye	születési év	elhurcolás helye	elhurcolás éve	megjegyzés
1. János ...	Borzsova	1905	Borzsova	1944	
2. ...	Borzsova	1905	"	"	
3. ...	"	1912	"	"	
4. ...	"	1902	"	"	
5. ...	Borzsova	1901	"	"	
6. ...	Borzsova	1907	"	"	
7. ...	"	1915	"	"	
8. ...	Borzsova	1911	"	"	
9. ...	Borzsova	1912	"	"	
10. ...	"	1925	"	"	
11. ...	"	1939	"	"	
12. ...	Borzsova	1911	"	"	
13. ...	"	1925	"	"	
14. ...	"	1939	"	"	
15. ...	"	1928	"	"	
16. ...	"	1917	"	"	
17. ...	"	1903	"	"	
18. ...	"	1907	"	"	
19. ...	"	1921	"	"	
20. ...	"	1906	"	"	
21. ...	"	1909	"	"	
22. ...	"	1911	"	"	
23. ...	"	1921	"	"	
24. ...	Borzsova	1913	"	"	
25. ...	Borzsova	1921	"	"	

KTÁL., P-14. fond, op.1.,od.zb.220.,48. lap

5. számú melléklet
A borzsovai elhurcoltak névsora

név	születési hely	születési év	születési hónap	születési nap	születési körzet
1. János ...	Borzsova	1905
2.	1905
3.	1922
4.	1902
5. ...	Baja	1908
6. ...	Borzsova	1907
7.	1895
8. ...	Baja	1899
9. ...	Frisa	1911
10. ...	Borzsova	1923
11.	1925
12.	1898
13.	1928
14.	1913
15.	1903
16.	1907
17.	1921
18.	1906
19.	1907
20.	1911
21.	1921
22. ...	Borzsova	1913
23. ...	Baja	1921

KTÁL., P-14. fond, op.1.,od.zb.220.,49. lap

6. számú melléklet
A borzsovai elhurcoltak névsora

№.	Név	Év	Ország	Év	Ország
118	Adányi Ferenc	1914	Toronto	1914	Toronto
119	Hán György	1901	Budapest	"	"
120	Kovács György	1920	Toronto	"	"
121	Ócskóczy György	1923	"	"	"
122	Ócskóczy György	1910	"	"	"
123	Ócskóczy György	1919	"	"	"
124	Ócskóczy György	1914	"	"	"
125	Ócskóczy György	1920	"	"	"
126	Ócskóczy György	1922	"	"	"
127	Ócskóczy György	1924	"	"	"
128	Ócskóczy György	1907	"	"	"
129	Ócskóczy György	1922	"	"	"
130	Ócskóczy György	1909	"	"	"
131	Ócskóczy György	1921	"	"	"
132	Ócskóczy György	1923	"	"	"
133	Ócskóczy György	1921	Toronto	"	"
134	Ócskóczy György	1921	Toronto	"	"
135	Ócskóczy György	1923	"	"	"
136	Ócskóczy György	1920	Pécs	"	"
137	Ócskóczy György	1924	Budapest	"	"
138	Ócskóczy György	1908	Toronto	"	"
139	Ócskóczy György	1913	Budapest	"	"
140	Ócskóczy György	1905	Toronto	"	"
141	Ócskóczy György	1907	"	"	"
142	Ócskóczy György	1906	"	"	"
143	Ócskóczy György	1922	"	"	"
144	Ócskóczy György	1909	"	"	"

KTÁL., P-14. fond, op.1.,od.zb.220.,50. lap

7. számú melléklet
A borzsovai elhurcoltak névsora

51

Év	Név	Évesítés	Év	Évesítés	Évesítés	Évesítés
1907	Andreaszka Szegedi	Szombat	1907	Szombat	re la gona	
1907	Andreaszka Szegedi	Szombat	1907	"	"	
1912	Andreaszka Szegedi	"	1912	"	"	
1907	Andreaszka Szegedi	Szombat	1907	"	"	
1920	Andreaszka Szegedi	Szombat	1920	"	"	
1914	Andreaszka Szegedi	"	1914	"	"	
1914	Andreaszka Szegedi	"	1914	"	"	
1910	Andreaszka Szegedi	"	1910	"	"	
1911	Andreaszka Szegedi	Szombat	1911	"	"	
1909	Andreaszka Szegedi	Szombat	1909	"	"	
1916	Andreaszka Szegedi	"	1916	"	"	
1913	Andreaszka Szegedi	"	1913	"	"	
1910	Andreaszka Szegedi	"	1910	"	"	
1922	Andreaszka Szegedi	"	1922	"	"	
1905	Andreaszka Szegedi	"	1905	"	"	
1922	Andreaszka Szegedi	"	1922	"	"	
1925	Andreaszka Szegedi	"	1925	"	"	
1921	Andreaszka Szegedi	"	1921	"	"	
1902	Andreaszka Szegedi	"	1902	"	"	
1925	Andreaszka Szegedi	"	1925	"	"	
1906	Andreaszka Szegedi	Szombat	1906	"	"	
1914	Andreaszka Szegedi	Szombat	1914	"	"	
1921	Andreaszka Szegedi	Szombat	1921	"	"	
1907	Andreaszka Szegedi	Szombat	1907	"	"	
1919	Andreaszka Szegedi	Szombat	1919	"	"	
1916	Andreaszka Szegedi	"	1916	"	"	
1906	Andreaszka Szegedi	"	1906	"	"	

KTÁL., P-14. fond, op.1.,od.zb.220.,51. lap

8. számú melléklet
A borzsovai elhurcoltak névsora

Prinadlez
nistj

Misce 18...
v-jakomu vij-
skovo pcloney
...
52

№	Ime	miye rok napmerar	miye rok napmerar	miye rok napmerar	miye rok napmerar
193	Beckarogyi Lajos	1923	1923	1923	1923
194	Beckarogyi Frano	1896	"	"	"
195	Homesz Béla	1920	"	"	"

KTÁL., P-14. fond, op.1.,od.zb.220.,52. lap

A szocialista versenyszerződés

SZOCIALISTA VERSENYSZERZŐDÉS

összes mezőgazdasági növények bő termésének eléréséért és állattenyésztés fejlesztéséért 1950-ben a 7. a. 12. "Katalia"

Dohányból
Az egész vetésterületen hektáronként legalább 18 q dohánytermést érünk el.

Burgonyából
Az egész vetésterületen hektáronként legalább 250 q burgonyatermést érünk el. 50 hektáron pedig hektáronként 300 q-t.

Állattenyésztés terén
Befejezzük a közösségi haszonállattenyésztés hároméves fejlesztési tervének teljesítését.
30 százalékkal növeljük a lovak állományát. Ebből a kancákét 15 százalékkal.
Az év elejétől nyilvántartott minden 10 anyállat után növendékhasználatot érünk el: borjut — legalább 8 darabot, eskót — 7 darabot, bárányt — 11 darabot és minden egyes anyakocától legalább 20 mlacot.
Fejőstehenenként legalább 2.100 liter tejhozamot érünk el évente.
Minden egyes fésűgyapjas juhtól 4,5 kilogram gyapjuhozamot és minden egyes vastaggyapjas juhtól _____ kilogramot érünk el.

Agronómiai és állategészségügyi intézkedések
1950-ben a tavaszi növények egész vetésterületére kiválóminőségű vetőmagot készítünk elő, vetőmagtermesztő részlegeinket pedig biztosítjuk fajvetőmaggal. A tavaszi növények vetését a legjobb és záros agrotechnikai határidőben végezzük el. A korai kalászosok vetését 5–6 munkanap alatt befejezzük.
3,2 ezer tonna trágyát készletezünk és szálítunk ki a mezőre. Az egész vetésterületen elvégezzük az őszi növények tavaszi boronálását és az őszi feljavítást 700 hektáron.
A kukoricaültetést az egész területen négyzetes fészekrendszerrel végezzük el.

BB 01254 Держ. друкарня Берегово 3, 636 — 1, 100

ZÖDÉS

ért és "Katalia" kolhozban

Az őszi és tavaszi kalászosokat az egész vetésterületen legalább kétszer gyomláljuk, az összes kapásnövényeket pedig legalább négyszer megműveljük.
A kalászosnövények betakarítását 10 nap alatt elvégezzük.
A gabona cséplését legkésőbb az aratás megkezdése utáni harmadik napon kezdjük és 25 munkanap alatt befejezzük.
A kötelező állami terménybeszolgáltatást és a GTÁ természetbeni fizetését illetően, kukoricán kívül, a termésbetakarítás első napjától kezdjük, ugyiszintén adókötelezettségünknek határidő előtt eleget teszünk.
A tarlóhántást a gabonafélék aratásának megkezdése után legalább 300 ha-on 5 nap alatt elvégezzük.
Az őszi vetést az 1951. évi termés alá kiválóminőségű vetőmaggal, jól előkészített talajban és a legjobb agrotechnikai határidőben végezzük el.
Az 1951. évi tavaszi vetések alá alkalmas egész területen elvégezzük az őszi szántást.
Az egész közösségi állattenyésztést nedvdus erőtakar-mánnyal és szálatakarmánnyal biztosítjuk.
1950 június 1-ig fedettszerűket és gabonaszárított építünk.
Szocialista versenyre hívjuk ki a Borzsóvízi "Andrej" kolhozot.
Ezen szocialista versenyszerződés minden fontosabb mezőgazdasági munkáját befejezése után ellenőrizendő.

A közgyűlés megbízásából:

1. _____	9. _____
2. _____	10. _____
3. _____	11. _____
4. _____	12. _____
5. _____	13. _____
6. _____	14. _____
7. _____	15. _____
8. _____	

1950. Marcius hó 18-án

KTÁL., Fond 973, op.2.,od.zb.30.

10 számú melléklet
*A Borzsovai Református Egyházközség
temploma 1901-ben*

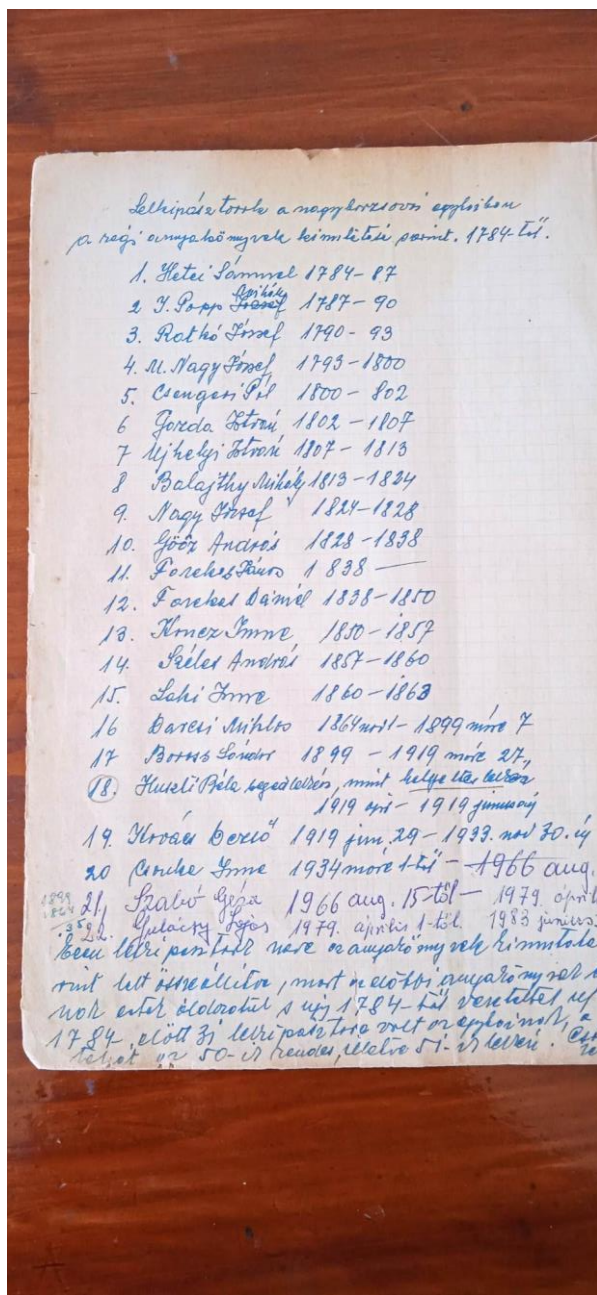
Forrás: Simon Márta tulajdona.

11. számú melléklet
A Borzsovai Református Egyházközség
anyakönyvi kivonata (1947-es adatok összesítése)

Évszám	Szület. és keresztelési időpontja	Gyermek neve	A szülő és lakóhelye	A keresztelő szülő neve és lakóhelye	Születési időpontja	Felnevelő neve	1947-es adatok	
14.	1947 sept. okt 24 5	László "ü"	Deák Sándor	Mulagy János	1906 Jász	Anna János		
15.	1947 október 18 26	Géza fi	Dorog, Horváth "fi" kút Biro László	Borsos Mária "Rá" György	"	"		
16.	1947 nov. 2 18	László "ü"	Mulagy Miklós Lajos Péter	Mulagy János "László"	"	"		
1947-től szület. fi 6 ü" 10. évesen							16.	László 1947-től Péter
1948-ig								
1.	1947-1948 dec. jan 30 1	Klára fi	Borsos János	Hirvel Pál "László"	1906 Jász			
2.	1948 január 7 18	Sándor fi	Gálai Pál "Mária"	Falóci János	"			
3.	1948 jan. febr 24 1	Mária fi	Borsos János "László"	Fabian László "László"	"			
4.	1948 jan. febr 19 1	Lajos fi	Mulagy János "László"	Mulagy János	"			
5.	1948 febr 17 22	Kriszta "ü"	Borsos János "László"	Mikó János "László"	"			
6.	1948 febr 12 22	Ilona "ü"	Szirmai László "László"	Gál Lajos	"			
7.	1948 május 15 21	László fi	Falóci János "László"	Keude László	"			
8.	1948 apr 2 10	Kriszta "ü"	Mulagy János "László"	Falóci János	"			
9.	1948 május 15 25	Julia "ü"	Mulagy János "László"	Keude László	"			

Forrás: A Borzsovai Református Egyházközség tulajdona

12. számú melléklet
A Borzsovai Református Egyházközösség
lelkipásztorai névsora 1784 -től

Forrás: A Borzsovai Református Egyházközösség tulajdona